

Directie Preventie,
Jeugd en Sanctiebeleid

onderzoek naar de
strafbeleving van Antilliaanse,
Surinaamse, Marokkaanse en
Turkse jongens

Allochtonen en strafbeleving

Allochtonen en strafbeleving

**Een onderzoek naar de strafbeleving van Antilliaanse,
Surinaamse, Marokkaanse en Turkse jongens**

E.M. Klooster

A.J.E. van Hoek

C.A. van 't Hoff

(Van Dijk, Van Soomeren en Partners bv)

Augustus 1999

© 1999, Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit

Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid

Ministerie van Justitie

ISBN 90-5319-062-7

Ontwerp: Tappan, Den Haag

Fotografie:

Josje Deekens (cover, pagina 8, 20, 58)

Marc de Haan/HH (pagina 4)

Paul Stolk/ANP (pagina 14)

Inge Yspeert (pagina 24)

Joost van den Broek (pagina 28)

Schmets (pagina 36)

Cor Mulder/ANP (pagina 42)

Ruud Hoff/ANP (pagina 50)

Sabine Joosten/HH (pagina 68)

Piet den Blanken/HH (pagina 72)

Druk: Sdu Grafisch Bedrijf, Den Haag

Inhoud

Samenvatting	9
Summary	15
1 Inleiding	21
1.1 Onderzoeksvragen	21
1.2 Onderzoeksopzet	21
1.3 Verantwoording	22
1.4 Leeswijzer	23
2 Factoren die de strafbeleving beïnvloeden	25
2.1 Persoonlijke factoren	25
2.2 Sociale-omgevingsfactoren	26
2.3 Culturele factoren	26
2.4 Instanties uit de strafketen	27
3 Strafbeleving bij Antilliaanse jongens	29
3.1 Algemene achtergrond	29
3.2 Specifieke factoren	30
3.3 Oordelen over straffen	31
3.4 Oordelen over strafsoorten	32
3.5 Oordelen over de bejegening	33
4 Strafbeleving bij Surinaamse jongens	37
4.1 Algemene achtergrond	37
4.2 Specifieke factoren	37
4.3 Oordelen over straffen	37
4.4 Oordelen over strafsoorten	38
4.5 Oordelen over de bejegening	40
5 Strafbeleving bij Marokkaanse jongens	43
5.1 Algemene achtergrond	43
5.2 Specifieke factoren	43
5.3 Oordelen over straffen	45
5.4 Oordelen over strafsoorten	46
5.5 Oordelen over de bejegening	47
6 Strafbeleving bij Turkse jongens	51
6.1 Algemene achtergrond	51
6.2 Specifieke factoren	51
6.3 Oordelen over straffen	52
6.4 Oordelen over strafsoorten	54
6.5 Oordelen over de bejegening	56

7	Conclusies en aanbevelingen	59
7.1	Strafbeleving algemeen	59
7.2	Beleving van de strafmaat	60
7.3	Beleving van de strafsoort	62
7.4	Beleving van de bejegening	63
7.5	Tot slot	66
	Geraadpleegde literatuur	69
	PJS-Publicaties	73

Samenvatting

In het rapport *Allochtonen en strafbeleving* wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de strafbeleving van Antilliaanse, Surinaamse, Marokkaanse en Turkse jongens tussen 12 en 25 jaar. Het onderzoek is uitgevoerd, omdat er in Nederland weinig over dit onderwerp bekend is. Dit wordt ook geconstateerd in de nota *Criminaliteit en de Integratie van Etnische Minderheden*, die in 1997 door de minister van Grotesteden- en Integratiebeleid aan de Kamer is aangeboden.

De vragen die aan de orde komen, luiden als volgt:

- 1 Hoe ervaren allochtone – te weten Antilliaanse, Surinaamse, Marokkaanse en Turkse – jongens de hen opgelegde sancties en straffen?
- 2 Hoe kunnen instanties in de strafrechtsketen in de praktijk beter aansluiten bij de beleving van deze groepen?

Er wordt uitgegaan van de – in dit onderzoek niet nader geanalyseerde – vooronderstelling dat de kans groter is dat een straf effect sorteert, naarmate deze beter aansluit bij de beleving van de gestrafte jongere.

Behalve literatuuronderzoek is een groot aantal interviews met sleutelpersonen uit de betreffende allochtone groepen en deskundigen uit de praktijk van het strafrecht gevoerd. Ook is een kleine groep delinquente jongens geïnterviewd; deze interviews dienden om na te gaan of hun meningen sporen met die van volwassenen en om na te gaan of verder onderzoek onder jongeren zinvol is. Ten slotte is een werkconferentie georganiseerd voor deskundigen uit de organisaties van de strafketen en allochtone organisaties.

De aanbevelingen uit het onderzoek zijn gericht op een betere aansluiting op de strafbeleving van Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse jongens. Het gaat om maatwerk en het rekening houden met de specifieke situatie van de jongere, waaronder zijn culturele en etnische achtergrond.

Factoren die de strafbeleving beïnvloeden

De strafbeleving van jongeren in het algemeen wordt door veel factoren beïnvloed en verschilt per jongere. Daarin zijn allereerst *persoonskenmerken* van de individuele jongere van belang. Intelligentie, leeftijd en ontwikkelingsniveau zijn van invloed op de mogelijkheden die de jongere heeft tot reflectie op het eigen gedrag en de opgelegde straf. Daarnaast is de *sociale omgeving* van invloed en met name de reactie en het oordeel van de ouders, de familie en de *peergroup* op de straf. De invloed van *sociaal-culturele factoren* komt op dit niveau duidelijk naar voren. Het gaat daarbij om gerichtheid op normen en waarden van de eigen groep en de visie van die groep op overheid en straf. Ten slotte zijn *contacten met de strafrechtelijke instellingen* van invloed. Hoe vaker een jongere gestraft is, hoe minder indruk de straf nog maakt. Voor instanties geldt dat hoe beter men op de hoogte is van de culturele en etnische achtergronden van jonge delinquenten, des te beter aangesloten kan worden bij de strafbeleving van deze doelgroepen.

Invloed van allochtone ouders en familie

Van de factoren die van invloed zijn op de strafbeleving van allochtone jongens, zijn de

ouders en familie heel belangrijk. Geïnterviewde allochtone delinquenten en vele deskundigen zijn van mening dat het oordeel van ouders of familie over het delict en de gevolgen ervan *relevanter* is voor allochtone jongeren dan voor autochtone jongeren.

Naarmate ouders en familie de strafsoort, strafomvang en strafuitvoering meer *ondersteunen*, is de kans dat de jongere de straf accepteert groter. Een deel van de allochtone ouders, vooral de eerste generatie migranten, houdt zich echter afzijdig. De *geringe kennis* van het Nederlandse strafrechtelijk systeem is hiervoor een oorzaak. Bij Marokkaanse en Turkse ouders kunnen *culturele* factoren als het redden van de familie-eer en schaamte aanleiding zijn om niet bij de strafrechtelijke instellingen te verschijnen. Een andere verklaring voor de geringe betrokkenheid is het feit dat sommige ouders een *andere verwachting* van straffen en van Nederlandse instellingen hebben. Dit geldt vooral voor de ouders van de eerste generatie.

Ouders kunnen het voor hen onverwachte politieoptreden afkeuren, of menen dat hun kind onterecht of te zwaar aangepakt wordt (bij de onderzochte groepen komt dit vooral voor bij Surinamers en Antillianen). Verder ervaren veel allochtone ouders de bemoeienis van de kinderrechter en de Raad voor de Kinderbescherming als *bedreigend*, mede doordat zij niet gewend zijn aan een overheid die zich met de opvoeding bemoeit.

Nederlandse *strafdoelen* die meer pedagogisch of op de ontwikkeling van jongeren (scholing) gericht zijn, komen niet altijd overeen met de verwachtingen van de allochtone ouders. Terwijl de geïnterviewde jonge delinquenten juist het belang van scholing en het bieden van perspectieven benadrukken, verwacht de oudere generatie vooral effect van detentiestrafen.

Aanbevelingen over de rol van ouders en allochtone gemeenschap

Uit het onderzoek blijkt dat justitiële organisaties meer moeten aansturen op het structureel betrekken van ouders en familie van allochtone jongeren en allochtone organisaties bij het proces, zodat het begrip over en weer vergroot wordt. Op de werkconferentie is voorgesteld een werkgroep in het leven te roepen waarin de justitiële instellingen en de allochtone gemeenschappen vertegenwoordigd zijn om bij te dragen aan het dichten van de kloof op dit terrein.

In het betrekken van de Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse groep moet worden geïnvesteerd. Deskundigheidsbevordering op praktijk- en beleidsniveau ten aanzien van deze groepen bij medewerkers van organisaties uit de strafketen en interculturalisatie is van belang.

Voor zover instellingen daarover nog niet beschikken, moet voorlichtingsmateriaal in eigen taal ontwikkeld worden. Een ander aandachtspunt is de algemene preventieve voorlichting op het terrein van straffen. Allochtone zelforganisaties en/of steunfuncties kunnen daarin een rol vervullen.

De beleving van de strafmaat

In het onderzoek is nagegaan hoe de onderzochte groepen aankijken tegen de strafmaat en welke aspecten daarin van belang zijn. Geïnterviewde deskundigen en jongens geven aan dat een deel van de jonge allochtone gestraften meent dat zij *harder* wordt aangepakt dan autochtone jongeren. In hoeverre er werkelijk sprake is van ongelijke behandeling, kan in het kader van dit onderzoek niet worden vastgesteld.

Sommige jongens zien de strafoplegging zelfs als een voortzetting van de achterstelling en achterstanden die zij in het dagelijks leven ervaren. Een groot deel van de jonge allochtone delinquenten heeft opvallende *achterstanden* op het gebied van scholing, werk en integratie. Dit geldt vooral voor de groep Antilliaanse jongeren die het veelal zonder adequate opvang moet stellen. Vanwege hun slechte positie is de kans groter dat zij met het strafrecht in aanraking komen.

Antilliaanse, Surinaamse en Marokkaanse jongens beoordelen het gebruik van geweld vaak lichter dan de strafrechtpleger. Een leven binnen een harde straatcultuur of een autoritaire opvoeding met fysieke straffen zijn hieraan debet. De kans op *onbegrip* over de opgelegde straf is groot.

Verder zegt eenderde van de geïnterviewde jongens meer moeite te hebben met het plegen van een delict tegen een lid van de eigen etnische groep dan met een delict tegen een lid van een andere etnische groep (waaronder autochtone Nederlanders).

Aanbevelingen over de strafmaat

Een goede uitleg aan de betrokkene over de reden van de strafmaat is noodzakelijk, zo nodig in de eigen taal. Verder zou tijdens de straf een leertraject ingelast kunnen worden waarin aan de orde komt hoe slachtoffers van de eigen en/of andere etniciteit het vertoonde gedrag ervaren. Het is raadzaam om op dit terrein vervolgonderzoek te doen, gezien de beperkte omvang van de onderzoeksgroep.

Verder is het raadzaam de strafperiode zo veel mogelijk te gebruiken om jongeren bij te scholen en werkervaring te laten opdoen. Een deel van de jongeren, waaronder zeker de Antilliaanse nieuwkomers in een gemarginaliseerde positie, heeft daarbij individuele begeleiding nodig.

De beleving van de strafsoort

De geïnterviewde jongens zijn onder meer door verhalen van vrienden goed op de hoogte van de verschillende strafsoorten. Machogedrag en groepscode zijn van invloed op de wijze waarop jongens onderling over straffen praten. Zij beschouwen taakstraffen als *lichte straffen*. Dit geldt vooral voor de harde kern. Toch menen alle geïnterviewde gestrafte jongens dat zij meer gebaat zijn bij trajecten die *toekomstperspectief* bieden, dan bij straffen die alleen een punitief karakter hebben.

Ten slotte voelen de jongens uit de doelgroepen zich eerder aangesproken op hun gedrag als een straf is georganiseerd in de sociale omgeving van de jongere zelf. Tegelijkertijd

geven zij aan dat hiermee zeer *voorzichtig* omgegaan moet worden. Voorkomen moet worden dat bijvoorbeeld een werkstraf in een moskee als onbedoeld effect heeft dat de jongere wordt uitgestoten. Geïnterviewden die bij de organisatie en uitvoering van alternatieve sancties betrokken zijn, pleiten voor het betrekken van de allochtone gemeenschappen bij het creëren van werkplaatsen voor taakgestraften, mits onder goede begeleiding.

Alle geïnterviewde jongens beschouwen de detentiestraf als *zwaarder* dan een leer- of werkstraf. Jongens van de tweede generatie relateren straffen aan de Nederlandse situatie. Alleen de (illegale) nieuwkomers uit Marokko en de Antillen trekken een vergelijking met de situatie in het herkomstland en zijn mede daardoor weinig onder de indruk van het Nederlandse strafstelsel.

De Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ) ervaren de geïnterviewde jongens als zeer zwaar. Dit vooral vanwege de in het kader van de behandeling bestaande verplichting te praten met buitenstaanders over persoonlijke ervaringen en taboeonderwerpen.

Aanbevelingen over de strafsoort

Taakstraffen bieden de mogelijkheid te investeren in de noodzakelijke scholing en werker-
varing van delinquente jongens die niet behoren tot de harde kern. In dit kader verdient het aanbeveling dat taakstraffen onderdeel uitmaken van een totaal traject waar ook arbeidstoeleiding deel van uitmaakt.

De beleving van de bejegening

In de rechtszaal voelen de geïnterviewde jongens zich vaak onbegrepen door de Nederlandse rechter. Verder vertonen bepaalde allochtone jongens in de rechtszaal machogedrag, waarbij spijt betuigen niet past. Naast machogedrag kan de zogenaamde schaamtecultuur van de onderzochte groepen van invloed zijn op hun opstelling.

Marokkaanse jongens ontkennen nogal eens schuld aan het ten laste gelegde, menen de geïnterviewde jongeren en strafrechtplegers. Marokkaanse jongens zelf zeggen te ontkennen om hun straf te ontlopen en bovendien gaan zij ervan uit dat bekennen toch geen lagere straf oplevert.

Uit interviews met praktijkdeskundigen blijkt dat allochtone gestrafte jongens meer tijd nodig hebben om een vertrouwensband met derden aan te gaan dan autochtonen. Daarom doen allochtone jongens in detentie minder snel een beroep op hulpverlening, terwijl daartoe wel aanleiding kan zijn. De geïnterviewde jongens met een Turkse, Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond hebben behoefte aan begeleiders uit de eigen etnische groep. Voor Surinaamse jongens geldt dat niet.

De geïnterviewde begeleiders en jongens met een moslimachtergrond menen dat de behoefte aan gevangenisimams groter is dan het aanbod. De geïnterviewde jongens melden dat ze behoefte hebben aan een imam die in Nederland is opgeleid.

Aanbevelingen over de bejegening

Het is van belang dat de betrokkenen in het strafproces de kennis en deskundigheid verkrijgen om het verbale en non-verbale gedrag van de allochtone jonge verdachten te interpreteren. Het even apart nemen van jonge verdachten is een manier om de effecten van groepsgedrag te verminderen.

Voor allochtone jongens zou de mogelijkheid van vaste vertrouwenspersonen overwogen moeten worden, hetgeen wil zeggen dat de jongere gekoppeld wordt aan één professionele kracht, die het gehele strafrechtelijke traject begeleidt en ook de nazorg doet en de contacten onderhoudt met ouders en/of verzorgers. ■

Summary

The report *Immigrants and penalty experience* gives an account of an investigation into the penalty experience of Antillean, Surinamese, Moroccan and Turkish boys between the ages of 12 and 25. The investigation was conducted because little is known about this subject in the Netherlands. This is also noted in the memorandum *Criminality and the integration of ethnic minorities*, which the Minister for Major Cities and Integration Policy presented to the Lower House in 1997.

The following questions are considered:

- 1 How do immigrants – Antillean, Surinamese, Moroccan and Turkish boys – experience the sanctions and punishments imposed on them?
- 2 In practice, how can *parties in the criminal law system* bring themselves into better harmony with the experience of these groups?

The assumption not further analysed in this investigation is that there is a higher chance that a punishment is effective if it is better harmonised with the experience of the punished boys.

In addition to literature research, a large number of interviews were conducted with key figures from the immigrant groups concerned and experts on criminal law practice. A small group of delinquent boys was also interviewed; these interviews served to determine whether their opinions squared with those of adults and whether further research among youths would be useful. Lastly, a work conference was organised for experts from penal organisations and migrant organisations.

The recommendations of the investigation are aimed at a better harmony with the way in which Surinamese, Antillean, Moroccan and Turkish boys experience the punishments imposed on them. It concerns *made-to-measure work* and taking into account the specific situation of the youths, including their cultural and ethnic background.

General determining factors for the experience

The penalty experience of youths is, in general, influenced by many factors and varies per youth. First of all, the *personality traits* of the individual youth are of importance. Intelligence, age and developmental level have an influence on the possibilities that the youth has to reflect on his own behaviour and the imposed penalty. In addition to this, the *social environment* has an influence, particularly the reaction and judgement of the parents, the family and the peer group with respect to the penalty. At this level, the influence of *socio-cultural factors* becomes clearly visible. It concerns orientation to the norms and values of the youth's own group and the group's vision of public authorities and punishment. Finally, the *contacts with the penal institutions* are of importance. The more times a youth has been punished, the less impression punishment will make on him. As for the authorities, the better they are informed of the cultural and ethnic backgrounds of youthful delinquents, the better they can bring themselves into harmony with the experience of these target groups.

The influence of immigrant parents and family

Parents and family are crucial factors determining the penalty experience of immigrant boys. Interviewed immigrant delinquents and many experts are of the opinion that the judgement of parents or family with respect to the offence and its consequences is more *relevant* for immigrant youths than for native youths.

The more that parents and family are in *support* of the penalty type, penalty scope and penalty application, the bigger the chance that the youth will accept the penalty. However, a part of the immigrant parents, especially the first generation of migrants, remain aloof. Their *slight knowledge* of the Dutch penal system is partly the cause of that. In the case of Moroccan and Turkish parents, *cultural* factors such as saving the family honour and shame can be a reason for not appearing at the penal institutions. Another explanation for the slight involvement is the fact that some parents have a *different expectation* of penalties and Dutch institutions. This is especially true of first generation parents.

Parents can disapprove of what they consider to be unexpected police action or they believe that their child is being treated unjustly or too severely (of the investigated groups this is above all the reaction of the Surinamese and Antilleans). Furthermore, many migrant parents experience the interference of the juvenile court and the Child Care and Protection Board as *threatening*, partly because they are not used to authorities that interfere with child upbringing.

Dutch *penalty objectives* that are more pedagogic or aimed at the development of young people (schooling) do not always correspond with the expectations of migrant parents. Whereas the interviewed young delinquents do see the importance of schooling and emphasise the offering of prospects, the older generation parents above all expect an effect from detention penalties.

Recommendations with respect to the role of parents and the community

The results of the investigation indicate that judicial organisations must direct themselves more towards the structural involvement of the parents and family of immigrant youths and migrant organisations so that mutual understanding can be increased. In the work conference it was proposed that a working group be set up in which the judicial institutions and the migrant communities are represented in order to contribute to closing the gap in this field.

Involving Surinamese, Antillean, Turkish and Moroccan groups requires considerable investment of energy. Promotion of expertise at a practical and policy level with respect to these groups by parties in the criminal law system and interculturalisation are of importance.

If institutions do not yet have it, they must develop native language information material. Another point for attention is general prevention information on penalties. Immigrant organisations and/or support functions can play a role in this.

The experience of sanction severity

In the investigation it was examined how the investigated groups view the severity of the punishment and which aspects are of significance with respect to this. Interviewed experts and boys indicate that part of the punished young immigrants are of the opinion that they are treated *more severely* than native youths. The extent to which this is true cannot be established in the framework of this investigation.

Some boys even view the punishment as part of the disavouring and disadvantages which they experience in their daily lives. A large part of the young immigrant delinquents strikingly *lag behind* in schooling, work and integration. This is especially true of the group of Antillean youths who often are faced with inadequate care. Because of their poor position there is a bigger chance that they have a run-in with the law.

Antillean, Surinamese and Moroccan boys often judge the use of violence less severely than representatives from criminal law. A life within a hard street culture or an authoritarian education with physical punishment are the reasons for this. There is a large chance that the imposed penalty is not *rightly understood*.

Furthermore, one third of the interviewed boys say that they have more difficulty committing an offence against a member of their own ethnic group than against a member of another ethnic group (including native Dutchmen).

Recommendations with respect to sanction severity

It is essential that the person involved be given a good explanation of the reason for the severity of the penalty, if necessary in his native language. Furthermore, a learning programme should be implemented during the sentence in which the question is handled how victims of the person's own ethnic group or other ethnic groups experience the behaviour that was shown. It is recommended to conduct a follow-up study in this field, given the limited size of the research group.

It is recommended to use the duration of the sentence as much as possible to offer schooling and work experience to youths. A part of the youths, including certainly the Antillean newcomers in a marginalised position, require individual guidance in this area.

The experience of the type of penalty

The interviewed boys are, partly from the stories of friends, well informed of the types of penalty. Macho behaviour and group codes influence the way in which the boys talk about penalties among themselves. They regard task penalties (a form of community sentence) as *light penalties*. This is especially true of the hard core. Nevertheless, all interviewed punished boys are of the opinion that they benefit more from programmes that offer *future prospects* than from penalties that merely have a punitive character.

Finally, the boys of the target groups sooner feel accountable for their behaviour if a penalty is organised in their own social environment. They state at the same time that this must be handled very *cautiously*. It must be prevented that, for example, a work penalty in

a mosque has as unintended effect that the youth is ostracised. Interviewed persons who are involved in the organisation and implementation of alternative sanctions advocate involving the migrant communities in the creation of workplaces for task penalties, provided this is done under good supervision.

All interviewed boys regard the detention penalty as *more severe* than a learning or community service penalty. Second generation boys relate penalties to the Dutch situation. Only the (illegal) newcomers from Morocco and the Antilles compare them to the situation in their native country and, partly as a result, are little impressed by the Dutch penal system.

The interviewed boys experience placement in an institute for juveniles (PIJ) as very severe. This is especially due to the fact that this treatment requires them to talk to outsiders about their personal experiences and so-called taboo subjects.

Recommendations with respect to the type of penalty

Task penalties make it possible to invest in the necessary schooling and work experience of delinquent boys who do not belong to the hard core. In this framework it is recommended to make task penalties part of a total programme with employment mediation as a component.

The experience of the treatment

In the courtroom the interviewed boys often feel that the Dutch judge does not understand them. Furthermore, certain immigrant boys in the courtroom display macho behaviour in which expressions of regret are out of place. In addition to macho behaviour, the so-called shame culture of the investigated groups can influence their attitude and behaviour.

Moroccan boys often deny being guilty of the charges, according to the interviewed youths and representatives from criminal law. Moroccan boys themselves say that by denying guilt they seek to evade punishment and, moreover, they assume that a confession does not result in a lower penalty.

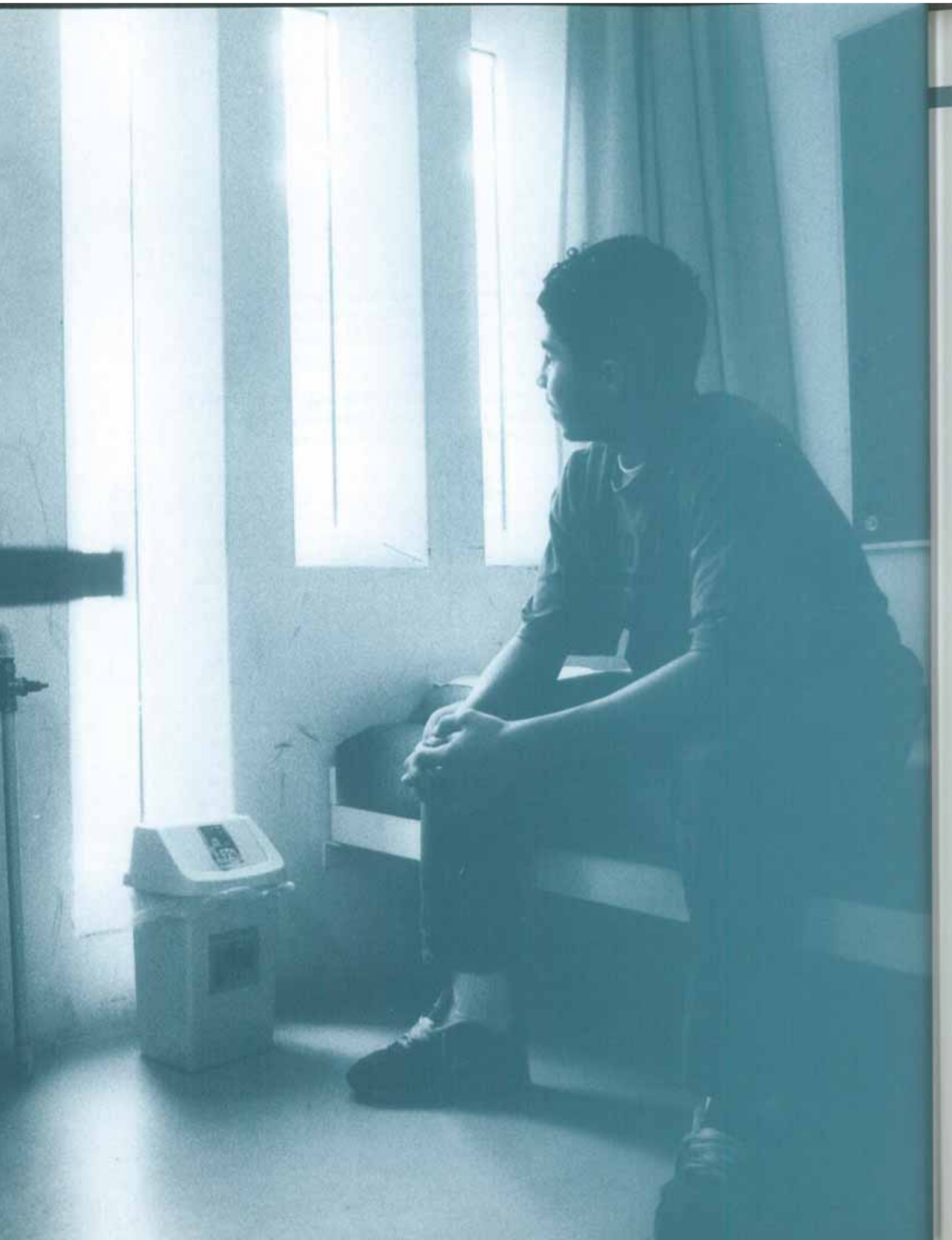
From interviews with practical experts it appears the punished immigrant boys need more time than native youths to form a relationship of trust with third parties. That is why immigrant boys in detention are slower to appeal for help, even when there is every reason for it. The interviewed young people with a Turkish, Moroccan or Antillean background have a need for counsellors from their own ethnic group. This is not true of Surinamese boys.

The interviewed counsellors and boys with a Muslim background are of the opinion that the need for prison imams is larger than the supply. The interviewed boys state that they are in need of an imam who is educated in the Netherlands.

Recommendations with respect to the treatment

It is important that those involved in the criminal procedure acquire the knowledge and expertise to enable them to interpret the verbal and non-verbal behaviour of young immigrant suspects. Speaking to them privately now and then is a way to reduce the effects of group behaviour.

The possibility should be considered to attach one confidential person to immigrant boys. This professional will give them guidance through the entire criminal law procedure including after-care and maintain contacts with parents and/or care-givers. ■

1 Inleiding

Allochtonen en strafbeleving gaat over de strafbeleving van jongens tussen 12 en 25 jaar, met een Surinaamse, Antilliaanse, Turkse of Marokkaanse achtergrond.¹

Het is gebaseerd op exploratief onderzoek onder strafrechtdeskundigen, allochtone sleutelpersonen, deskundigen uit de justitiële praktijk en een kleine groep jongeren.

Tot op heden is weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop jonge allochtone delinquenten hun straf beleven. Deze informatie is wel van belang vanwege een aantal ontwikkelingen dat zich in Nederland heeft voorgedaan. Zo is de variatie in strafsoorten toegenomen, mede door het instellen van leer- en werkstraffen.

Daarnaast heeft Nederland zich ontwikkeld tot een multi-culturele samenleving. Dit laatste heeft ertoe geleid dat – naast autochtonen – ook steeds meer allochtonen in het strafproces terechtkomen.

Met dit rapport hoopt de Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid van het Ministerie van Justitie een handreiking te doen naar personen en organisaties die belast zijn met het opleggen en uitvoeren van straffen. Het dient bij te dragen aan de mogelijkheden die deze professionals hebben om aan te sluiten bij de strafbeleving van specifieke groepen. Bij 'het aansluiten bij de beleving' moet gedacht worden aan het variëren in de uitvoering van de straf. Gezien het rechtsgelijkheidsbeginsel is het variëren in strafmaat vanzelfsprekend niet aan de orde. Evenmin is de effectiviteit van de straffen onderzoeksdoel geweest. De effectiviteit van straffen is tijdens het onderzoek wel zijdelings in interviews aan de orde gekomen. De geïnterviewde professionals zijn unaniem van mening dat straffen die aansluiten bij de beleving van jongeren, eerder zullen bijdragen aan een vermindering van de recidive dan straffen die niet aansluiten.

1.1 Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- 1 Wat vinden allochtone jongens van de hen opgelegde sancties en straffen? En: hoe beleven zij hun contacten met de strafrechtelijke instanties?²
- 2 Hoe kunnen rechtshandhavers, (jeugd)reclassering en kinderbescherming in de praktijk beter aansluiten bij de strafbeleving van de diverse allochtone groepen en indien nodig maatwerk leveren bij specifieke groepen?

Bij het begrip 'strafbeleving' worden in dit verband drie componenten onderscheiden: klopt in de beleving van de jongere de omvang van de straf met de ernst van het delict, ervaart hij³ de soort straf als passend en, ten slotte, sluit de bejegening vanuit de justitiële instanties die de straffen uitvoeren aan bij de beleving van de jongere? Anders gezegd, als een straf aansluit bij de beleving van de jongere, betekent dat bijvoorbeeld dat de door justitie beoogde 'klap' of de 'pedagogische bedoeling' van een straf ook als zodanig verwacht, ervaren en begrepen wordt door de jongere.

Bij de beantwoording van deze vragen is niet alleen de beleving van gestrafte jongeren zelf in beschouwing genomen, maar zo mogelijk ook die van het gezin, de *peer-group* en de eigen sociale omgeving.

1.2 Onderzoeksofzet

Het onderzoek bestond uit literatuuronderzoek, interviews met deskundigen, een werkconferentie en interviews met jongens.

1] In het belang van de leesbaarheid worden de Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse jongeren samengevat als de 'allochtone jongens'.

2] Het betreft hier niet alleen de instanties die bij de tenuitvoerlegging van de straf zijn betrokken (justitiële jeugdinstellingen, (jeugd)reclassering, Raad voor de Kinderbescherming en dergelijke). Ook de interactie met strafrechtelijke instanties waarmee de jongeren contact hebben voordat de formele straf wordt opgelegd (bejegening door de politie en de officier van justitie bijvoorbeeld), kan als straf worden ervaren en/of invloed hebben op de strafbeleving.

3] In dit onderzoek is alleen gekeken naar de strafbeleving van jongens.

Tijdens het onderzoekstraject zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

1 Literatuur

Uit onderzoek blijkt dat er vrij weinig literatuur bestaat over strafbeleving van jongeren uit de doelgroepen van het onderzoek.

2 Strafrechtdeskundigen

In de voorbereidende fase van het onderzoek zijn telefonische interviews gehouden met drie wetenschappelijke onderzoekers op de terreinen van het strafrecht en de betreffende allochtone gemeenschappen.

3 Allochtone sleutelpersonen

Op basis van de uitkomsten van de voorbereidende fase zijn vragenlijsten ontwikkeld ten behoeve van interviews met deskundigen. Er zijn twaalf interviews met sleutelpersonen uit de vier allochtone gemeenschappen gehouden. Het gaat om twee politici uit de doelgroepen, drie beleidsmedewerkers (één van het ministerie, twee in de grote steden), vijf vertegenwoordigers van allochtone zelforganisaties en professionele steunfuncties en twee religieuze vertegenwoordigers.

4 Justitiële deskundigen

Er zijn interviews gehouden met veertien personen uit het justitiële bedrijf. Het gaat daarbij om personen die bij de bestrafing zelf betrokken zijn, te weten: één kinderrechter, één officier van justitie en twee politiefunctarissen. Daarnaast is gesproken met personen die in het kader van de uitvoering van de opgelegde sancties contact hebben met allochtone gestrafden, te weten: drie medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, twee van de (jeugd)reclassering en ten slotte drie groepsleiders en twee geestelijk verzorgers die in penitentiaire inrichtingen werkzaam zijn.

5 Werkconferentie

Er is een werkconferentie over strafbeleving van allochtone jongeren georganiseerd. Vijftig deskundigen hebben aan de conferentie deelgenomen. Met de deelnemers werd in eerste instantie gesproken over het concept-onderzoeksverslag. Gezamenlijk werden aanbevelingen geformuleerd gericht op het aansluiten bij de strafbeleving van allochtone jongeren, binnen het kader van het algemene beleid.

6 Allochtone jongeren

De verzamelde informatie is vervolgens gebruikt om interviews met een kleine groep delinquente jongeren voor te bereiden. Met twaalf jongens van 15 tot 22 jaar, drie uit iedere doelgroep, zijn diepte-interviews gehouden. Van hen zitten zes in een jeugdinstelling en/of jeugdgevangenis. De zes anderen hebben een of meerdere alternatieve sancties uitgevoerd. Bij het eerste deel van de interviews is steeds een vertrouwenspersoon van de jongere aanwezig geweest. Bij de interviews met gedetineerde jongeren waren dit groepsleiders, bij de overige interviews vullden medewerkers van de (jeugd)reclassering of de Raad voor de Kinderbescherming de rol van vertrouwenspersoon.

1.3 Verantwoording

De gevoerde gesprekken leverden een caleidoscoop aan meningen, ideeën en waarnemingen op. In deze rapportage wordt geprobeerd aan de veelvormigheid daarvan recht te doen, al staat centraal dat zoveel mogelijk de grootste gemene deler van de bevindingen wordt weergegeven. Hierdoor loopt een onderzoek als dit het risico om generaliserend te werken op de onderzochte groepen. Gezien de aard van het onderzoek heeft dit rapport bovendien betrekking op jongeren die met politie en

justitie in aanraking zijn gekomen. Bij het overgrote deel van de allochtone jongeren in Nederland is daarvan geen sprake.

Verder heeft het rapport alleen betrekking op allochtone *jongens*. De sleutelpersonen en deskundigen uit de praktijk hadden weinig ervaring met meisjes. Daarom is alleen ingegaan op hun ervaringen met jongens. Bij de interviews is ook uitsluitend met jongens gesproken. Als er in dit rapport gesproken wordt over 'jongeren', worden daarmee dus 'jongens' bedoeld.

Ook is het van belang zich steeds te realiseren dat er enorme verschillen bestaan tussen jongeren met dezelfde etnische achtergrond. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 zijn aspecten als 'schaamtecultuur' en 'groepsoriëntatie' gekoppeld aan de verschillende etnische en culturele achtergrond van jongeren. Het gaat daarbij vanzelfsprekend niet om harde scheidslijnen tussen verschillende groepen of jongeren. Voor vrijwel alle aspecten geldt dat zij in meerdere of mindere mate ook voor autochtone of andere allochtone groepen of individuen kunnen gelden.

Omdat in dit onderzoek slechts een bescheiden aantal gesprekken met jongeren zelf kon worden gevoerd, dient de verkregen informatie met enige voorzichtigheid benaderd te worden. Hoewel veel van de uit de interviews met jongeren en volwassenen verkregen informatie overeenkomt, kunnen ook belangrijke verschillen geconstateerd worden tussen de verhalen van jongeren en volwassenen. Deze constatering is verwerkt in de hoofdstukken 3 tot en met 6. Als de verschillen tussen jongeren en volwassenen, naar onze mening, aanleiding vormen voor vervolgonderzoek staat dat vermeld in het rapport.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat een overzicht van algemene factoren die van invloed zijn op strafbeleving, zoals de invloed van persoonlijke kenmerken, de sociale omgeving en familie, en de strafrechtelijke instanties. Hoofdstuk 2 is gebaseerd op het literatuuronderzoek, met enkele aanvullingen afkomstig uit de interviewresultaten.

In de hoofdstukken 3 tot en met 6 komt de strafbeleving van de vier doelgroepen apart aan de orde. Na een overzicht van algemene en specifieke factoren die van invloed zijn op de strafbeleving van de betreffende doelgroep, wordt de beleving van de strafmaat, de strafsoort en de bejegening besproken. De hoofdstukken 3 tot en met 6 zijn gebaseerd op de resultaten van de interviews, de werkconferentie en de literatuur.

De conclusies en aanbevelingen zijn samengevat in hoofdstuk 7. ■

Factoren die de strafbeleving beïnvloeden

De wijze waarop een jongere de hem opgelegde straf ervaart en beoordeelt, is afhankelijk van uiteenlopende factoren. In een proces van reflectie wordt bepaald in welke mate de jongere de opgelegde straf aanvaardt. De ene jongere doorloopt een dergelijk proces diepgaand, een andere kan zich ervoor afsluiten. Zowel uit de geraadpleegde literatuur (o.a. Eggermont, 1994) als uit informatie van sleutelpersonen die voor dit onderzoek geraadpleegd zijn¹, blijkt dat in dit ingewikkelde proces van reflectie de volgende factoren onderscheiden kunnen worden:

- persoonlijke factoren en omstandigheden
- sociale-omgevingsfactoren
- culturele factoren
- rol van instanties uit de strafketen

In dit hoofdstuk zal op de onderscheiden factoren afzonderlijk worden ingegaan, hoewel deze elkaar in de praktijk onderling zullen beïnvloeden.

Betrokken partijen

De strafbeleving van de jongere komt tot stand in interactie met mensen uit diens sociale omgeving en vertegenwoordigers van de betrokken strafrechtelijke organisaties. In schema 1 wordt aangegeven welke

personen en organisaties hierin een rol spelen.

2.1 Persoonlijke factoren

Intelligentie en ontwikkelingspeil

Persoonlijke kenmerken en omstandigheden beïnvloeden het oordeel van jongeren over de straf. Kenmerken als intelligentie, leeftijd, ontwikkelingsniveau en scholingsgraad stellen per individu grenzen aan de mogelijkheden tot reflectie. In het algemeen geldt: hoe meer ontwikkeld de jongere is, des te groter diens mogelijkheden tot reflectie zijn.

Aantal strafrechtelijke contacten

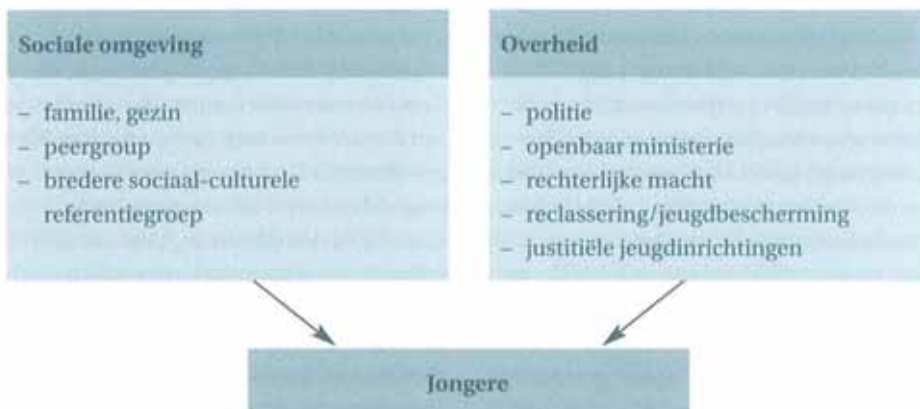
Het aantal contacten van een jongere met strafrechtelijke instanties is van invloed op diens strafbeleving. Voor alle jongeren geldt dat de eerste keer dat een straf wordt opgelegd, de meeste indruk maakt (zie: Beke en Ferwerda, 1992). Er zijn dan ook vaak verschillen in beleving tussen een *first offender* en een jongere uit de harde kern.

Proportionaliteit

In het algemeen wordt een straf eerder geaccepteerd als deze in de ogen van de jongere passend is bij het delict. Uit dit onderzoek blijkt dat sommige etnische

1) Dit hoofdstuk is gebaseerd op literatuuronderzoek naar strafbeleving van jongeren en literatuur over de specifieke doelgroepen van dit onderzoek. De informatie uit de interviews is daarbij aanvullend gebruikt en komt voor het overige aan de orde in de hoofdstukken 3 tot en met 6.

Schema 1:
Partijen wier kenmerken, oordelen en reacties de strafbeleving van jongeren kunnen beïnvloeden

groepen de ernst van de door hen gepleegde delicten minder hoog inschatten dan bijvoorbeeld de rechter doet. Jongeren kunnen zich 'te zwaar' gestraft voelen en deze ervaren disproportionaliteit beïnvloedt de strafbeleving. Hierop wordt in de hoofdstukken 3 tot en met 6 nader ingegaan.

Snelheid

Ook de snelheid waarmee de bestraffing volgt op het delict is van belang. Jongeren ervaren, onafhankelijk van hun etniciteit, een straf vaak als minder zinnig wanneer er veel tijd zit tussen het delict en de bestraffing.

2.2 Sociale-omgevingsfactoren

Betrokkenheid van ouders

De opgelegde straf wordt eerder geaccepteerd door de jongere, als de ouders betrokken zijn bij de strafafdoening en als dezen de straf onderschrijven. Dat dit zeker geldt voor allochtone jongeren blijkt uit onderzoek onder geïnterviewde jongens en sleutelpersonen (zie de hoofdstukken 3 tot en met 6). Uit literatuuronderzoek blijkt ook dat de rol van ouders met name van belang is naarmate de leeftijd van de jongere lager is (o.a. Geilhufer, 1979).

Invloed van de peergroup

De beleving van de jongere en de strafaanvaarding worden mede beïnvloed door het oordeel van zijn sociale omgeving. Jongeren hechten vrij veel waarde aan de mening van leeftijdgenoten en vrienden (*peergroup*). In het algemeen zal een straf eerder worden geaccepteerd als de leden van de *peergroup* deze onderschrijven, menen geïnterviewden uit de praktijk van het strafrecht.

Naarmate de *peergroup* sterker gemarginaliseerd is, zal het delinquentie gedrag van

de jongere minder worden afgekeurd. Crimineel gedrag en een daarop volgende straf kan dan zelfs statusverhogend werken en dus haaks staan op de bedoelingen van de bestraffende instantie.

2.3 Culturele factoren

Individu versus groepsoriëntatie

De allochtone doelgroepen van dit onderzoek hebben hun wortels in moederlanden die in het algemeen worden getypeerd als groepsgerichte samenlevingen (zie o.a. Eppink, 1981). Kinderen groeien meestal op in grote sociale verbanden. Loyaliteit aan de eigen familie is erg belangrijk. Er wordt veel aandacht besteed aan de wijze waarop kinderen zich moeten gedragen en hoe zij hun ouders of andere oudere familieleden dienen te respecteren.

De strafbeleving van allochtone jongeren wordt mede bepaald door de normen en waarden van een groepsgeöriënteerde samenleving. Overigens kunnen er onderling grote verschillen bestaan in de mate waarin allochtone jongeren en hun sociale omgeving op de normen en waarden van de etnische groep gericht zijn.

Openlijk belijden van schuld

De Nederlandse individualistische samenleving kent een schuldcultuur. Kinderen leren zich schuldig te voelen als zij niet voldoen aan de hen opgelegde regels, en daar ook voor uit te komen. Het ervaren van schuld is een zaak van het persoonlijk geweten. Een kind dat iets doet wat niet mag, zal zich over het algemeen toch schuldig voelen (Hofstede, 1994). In dit verband wordt gesproken over interne controle. Het is gebruikelijk schuld te uiten door spijt te tonen. De opvoeding van de allochtone jongeren is eerder gebaseerd op een schaamtcultuur. Als een jongere

wordt opgepakt voor een strafbaar feit, zal ook zijn familie zich schamen. Binnen de schaamtecultuur wordt met name het bekend worden van het ongewenst gedrag zeer zwaar opgenomen en jongeren zijn dan ook geneigd dit te voorkomen. In dit verband wordt gesproken van externe controle. Dergelijke verschillen in cultuur kunnen doorwerken in de beleving van de straf van jongeren.

Visie op overheid en straf

Het Nederlandse jeugdstrafrecht is erop gebaseerd dat straffen die aan minderjarigen opgelegd worden, een opvoedende waarde hebben. Voor de onderzochte groepen is deze benadering niet vanzelfsprekend. Uit de interviews blijkt dat verschillende allochtone ouders zich bekritiseerd of zelf gestraft voelen als zij door strafrechtplegers aangesproken worden op hun opvoedingsverantwoordelijkheid. De visie van jongeren en hun omgeving (ouders) op de overheid en op de rechtvaardiging van straffen, is direct van invloed op de wijze waarop ze de opgelegde straf beleven.

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat gemarginaliseerde jongeren hun achterstandspositie soms wijten aan de Nederlandse overheid. Zij voelen zich slachtoffer van de autoriteiten en zijn niet of nauwelijks geneigd van diezelfde overheid straffen te accepteren, hetgeen hun beleving bepaalt. Een dergelijke situatie doet zich voor bij zowel autochtone als allochtone gemarginaliseerde jongeren. Echter, dit gevoel wordt volgens literatuur en enkele respondenten bij de Antilliaanse (Van Hulst, 1997) en Surinaamse jongeren nog eens versterkt door hun bewustzijn van het koloniaal verleden. Bij Turkse en Marokkaanse jongeren speelt een rol dat zij zijn opgegroeid als kinderen van een generatie

migranten met een slechte sociaal-economische positie.

2.4 Instanties uit de strafketen

Tegengestelde verwachtingen

Indien de ouders van een opgepakte jongere niet weten wat ze moeten verwachten van een strafrechtelijke instantie en wanneer geen uitleg volgt over het waarom van een bepaalde straf, neemt de kans toe dat er weerstand ontstaat tegen de strafrechtelijke interventie. Dit is de ervaring van verschillende respondenten.

Allochtone ouders weten vaak niet wat hen boven het hoofd hangt als hun kind is opgepakt wegens crimineel gedrag. Geïnterviewden merken op dat zij over het algemeen minder goed geïnformeerd zijn over de werking van het justitiële apparaat. Tussen de strafmaat en strafdoelen in Nederland en die uit de moederlanden van de allochtone onderzoeksgroepen bestaan verschillen. Hierdoor is de kans reëel dat een straf in eerste instantie niet aansluit bij de verwachtingen. Hierdoor kan een straf onbegrijpelijk worden gevonden en dit is van invloed op de beleving.

Vaardigheden van praktijkwerkers

De manier waarop praktijkwerkers bij justitiële instellingen jongeren en hun familie bejegenen en met hen communiceren, is volgens vrijwel alle geïnterviewden van invloed op de strafbeleving. Gunstig voor strafaanvaarding zijn onder meer correct optreden en een gelijkwaardige en onbevooroordeelde behandeling van de verschillende verdachten. Voor de strafbeleving is het ook van belang dat jongeren zich begrepen voelen. De werkers dienen ruimte te geven aan de jongeren om hun verhaal te vertellen. Kennis bij werkers over culturele factoren is essentieel. ■

3 Strafbeleving bij Antilliaanse jongens

3.1 Algemene achtergrond

Onder jongeren die niet in Nederland geboren zijn, is het aantal verdachten zonder uitzondering groter dan onder jongeren die in Nederland geboren zijn. De verdachtenpopulatie van Antilliaanse jongeren is circa vijf maal groter dan die van Nederlandse jongeren (M. Geldorp, 1998).¹ Bovendien komen Antilliaanse jongeren verhoudingsgewijs vaker dan andere jongeren in aanraking met de politie op verdenking van zwaardere misdrijven, zoals diefstal met geweld (Van Hulst en Bos, 1994).

Integratieproblemen

De laatste jaren is een groot aantal slecht opgeleide, oudere Antilliaanse jongeren naar Nederland gekomen. Veel van hen zijn werkloos en een aanzienlijk aantal is verslaafd. Meerdere jonge nieuwkomers zijn slecht geïnformeerd over de eisen die de Nederlandse samenleving aan hen stelt. Voor een groot deel van hen loopt de vestiging in Nederland al snel uit op een teleurstelling. De Jong e.a. (1997) wijzen erop dat de opvang van de meeste nieuwkomers problematisch is en dat de integratie in de Nederlandse samenleving stagneert. De geïnterviewde Antilliaanse jongens hebben alleen Antilliaanse vrienden. Een van de geïnterviewde jongens vertelt:

"De rechter doet vervelend; ik moet bij mijn tante in West wonen; ik mag niet meer met de jongens in Oost omgaan. Maar ik vind die buurt in West niet leuk. Er wonen alleen maar Marokkanen en geen Antillianen."

Een aanzienlijk deel van de jonge Antillianen beheerst de Nederlandse taal zeer slecht. Deze taalachterstand beschouwen verschillende respondenten als een door Nederlandse professionals vaak onderschat probleem.

Geen sociale controle

Was er op de Antillen nog wel sprake van enige sociale controle, in Nederland ontbreekt die veelal. Ook ontberen gemarginaliseerde jonge Antillianen *role-models* uit de eigen gemeenschap. Verder heeft de Antilliaanse gemeenschap in Nederland, ook in vergelijking met de andere migrantengemeenschappen, weinig eigen organisaties.

Weinig perspectief

Alle respondenten die met Antilliaanse jongeren hebben gewerkt, delen de mening dat de slechte toekomstperspectieven van deze jongeren van invloed zijn op hun strafbeleving. Voor de groep gemarginaliseerde jongeren geldt dat hun gedrag door straffen niet of nauwelijks wordt beïnvloed. Gezien de kansarme achtergrond van veel Antilliaanse jongeren vinden de medewerkers van de reclasering en migrantenorganisaties het van extra belang om tijdens de strafperiode kansen te creëren voor succesvolle terugkeer in de maatschappij. Ook de geïnterviewde jonge Antillianen denken dat straffen alleen niet bijdragen aan vermindering van de recidive. Een 17-jarige gedetineerde vertelt:

"De meeste jongens komen in de problemen omdat ze geen onderwijs en werk hebben. De mensen die straf geven, moeten regelen dat jongens een dagvulling krijgen. In de gevangenis kun je weinig leren, vastzitten is tijdverlies, de meesten willen een opleiding, wat heb je na twee jaar zitten? Geen werk, geen opleiding, je hebt geen inkomen, niets te doen, dan ga je toch weer in de problemen komen. De rechter moet kijken naar je verleden. Ze moeten je helpen zodat je een beter leven kan hebben in de toekomst, nu nemen ze alleen je vrijheid weg."

¹ Deze constatering berust op HKS-cijfers uit 1996, terwijl er alleen Antilliaanse verdachten op de Antillen geboren zijn meegeteld (zie verder de geraadpleegde literatuur onder 'Ministerie van Binnenlandse Zaken').

Individuele trajectbegeleiding door professionals met een Antilliaanse achtergrond sluit het beste aan bij deze doelgroep, menen de geraadpleegde praktijkwerkers. Zij benadrukken het belang van continuïteit van de begeleidende werker, van het begin van het strafproces tot en met de periode van nazorg. De omgang met deze doelgroep vraagt om een specifieke deskundigheid.

3.2 Specifieke factoren

Opvoedingsstijl

Om meer inzicht te krijgen in de manier waarop Antillianen straffen beleven, is het noodzakelijk om naar de opvoedingsstijl te kijken. In het algemeen geldt dat deze autoritair is. De opvoeding is op discipline gericht en niet op het bevorderen van de mondigheid van kinderen (zie: Van Hulst, 1997). De opvoeder (meestal de moeder) eist respect. Het kind toont respect door gehoorzaam te zijn. Jongeren die een straf krijgen opgelegd, schenden het vertrouwen van hun ouders/moeder en beleven dat als zwaar, zo blijkt uit de interviews met gestrafte jongeren. Veel ouders/moeders zijn niet op de hoogte van de criminele activiteiten van hun zonen. De straf overvalt de opvoeders, vertelt een Antilliaanse jongere:

"Ze (de rechters) moeten ook aan de familie denken. De ouders kunnen ruzie hebben met hun kinderen, maar als de kinderen vastzitten doet het hun pijn. Bij ons, wanneer wij slechte dingen doen, dan zeggen de ouders 'ik denk niet dat hij iets heeft gestolen', want ze verwachten niet dat je zoiets doet."

Geen schuld erkennen

Verschillende respondenten geven aan dat het heel typerend is voor Antilliaanse jon-

geren om de schuld buiten zichzelf te leggen. Ze voelen zich 'gedwongen' door de omstandigheden en nemen geen verantwoordelijkheid op zich voor hun eigen gedrag. Hierdoor hoeft de jongere zich niet te schamen, de schuld ligt immers buiten hem. Een beleidsmedewerker van een steunfunctie-instelling voor Antillianen zegt hierover het volgende:

"Wij Antillianen zijn bijgelovig. Antillianen nemen geen verantwoordelijkheid voor onze eigen daden, wij wijzen altijd naar andere krachten. Het meest wezenlijke kenmerk van Antillianen is dat wij altijd een excuus zoeken voor wat ons is overkomen. We schuiven altijd de schuld door naar een ander, of de Nederlander nu de schuld heeft of het koloniaal systeem."

Een jongere die geen verantwoordelijkheid voor zijn gedrag op zich neemt, maar de schuld buiten zichzelf legt, zal vaak ook weinig genegen zijn de opgelegde straf te aanvaarden. De Antilliaanse respondenten die dit punt aan de orde stellen, achten het daarom bijzonder belangrijk jongeren te leren inzien dat ze wel voor hun eigen daden verantwoordelijk zijn.

Schuld en schaamte

In het Nederlandse systeem is het heel belangrijk om spijt te betuigen over een daad. De verdachte laat door schuld te bekennen zien over een geweten te beschikken waarop hij zich laat aanspreken. Antilliaanse jongeren zullen niet snel in het openbaar spijt betuigen, vertellen de Antilliaanse jongens en praktijkwerkers. Dit wil overigens niet zeggen dat ze zich niet schuldig voelen. Het op juistheid interpreteren van het gedrag van Antilliaanse jongeren in de rechtszaal vereist specifieke deskundigheid op dit punt. De volgende citaten typeren hoe veel

Antilliaanse jongens over de communicatie met de rechter denken:

"Wat moet ik zeggen tegen de rechter? Ik krijg toch 30 dagen. Ik zeg meestal niets, omdat ze je toch niet serieus nemen. Als de rechter vraagt 'wat vind je van 30 dagen', dan ben ik stil, dan weet ik het al, ik kan toch niets meer doen. Als het moet zeg ik dat het me spijt, ik zeg niet dat ik me schaam, dat zeg ik alleen tegen mijn moeder. Als ik echt ga praten, ga ik zeggen wat ik denk bij de rechter, dan is het net alsof ik stijm."

Een andere jonge Antilliaan laat zijn spijt-betuiging afhangen van de rechter:

"Sommige rechters zijn rustig met jou. Bij rustige rechters zeg je niet altijd 'het spijt me'. Bij een strenge rechter wel. Meestal vraagt de rechter 'hoe voel je je bij de eis'. Je kent de rechter dan al, of hij rustig of streng is. Bij de strenge zeg je 'het spijt me', misschien krijg je dan minder straf."

Een aantal respondenten wijst erop dat het niet tonen van spijt tijdens de rechtszitting indirect kan leiden tot een hogere straf, doordat de strafrechtpleger twijfelt aan het schuldbesef van de verdachte. De hogere straf kan een negatieve uitwerking hebben op de beleving van de jongere. Hij kan het gevoel hebben extra (disproportioneel) gepakt te zijn.

Lagere drempel tot geweld

Eén Antilliaanse sleutelpersoon constateert dat voor een deel van de Antilliaanse jongeren de drempel om tot geweld over te gaan wellicht lager is dan voor Nederlandse jongeren, omdat ze vanuit de opvoeding meer gewend zijn geraakt aan harde, fysieke afstraffingen. Ook de geïnterviewde jongens is gevraagd naar hun beoordeling van delicten. Zij beoordelen

gewelds- en zedendelicten wél als zware delicten. De Antilliaanse geïnterviewde jongens zijn zelf niet veroordeeld voor geweldsdelicten en daardoor mogelijk minder representatief voor de jongeren die geweld bagatelliseren. Of er sprake is van een andere beoordeling van delicten door de Nederlandse en Antilliaanse jonge delinquenten zal uit vervolgonderzoek moeten blijken.

3.3 Oordelen over straffen

Onverschilligheid

De koloniale banden met Nederland zijn van invloed op de identiteit van Antilliaanse jongeren (Van Hulst, 1997). Ondanks hun Nederlandse nationaliteit ervaren Antilliaanse jongeren dat zij niet op dezelfde behandeling als hun autochtone leeftijdgenoten kunnen rekenen. Volgens een reclasseringsmedewerker is het gevolg hiervan dat veel Antilliaanse jongeren die zich in een problematische situatie bevinden en met politie en justitie in aanraking komen, onverschillig staan ten opzichte van die samenleving en zich ook niets meer van de straf aantrekken.

Macho-gedrag

Machismo speelt een belangrijke rol bij de gemarginaliseerde Antilliaanse jongens. Een jongere die deel uitmaakt van een groep, zal zich uiten naar de groepsnorm, dat wil zeggen: de schijn ophouden dat een straf hem niets doet. Ook De Jong e.a. (1997) wijzen in een ander verband op het belang van machismo binnen de Antilliaanse jongenscultuur. Jongens vertonen bravouregedrag. De status binnen de groep is zeer belangrijk. Men bluft ook onderling om respect te krijgen. Volgens De Jong komt men dit fenomeen niet tegen in studies over Marokkaanse en Surinaamse jongeren.

Schaamte

Een Antilliaanse gestrafte op de Antillen schaamt zich als hij in de gevangenis terecht komt. Dit kan worden verklaard vanuit de sterke sociale controle op de Antillen: dingen vertellen zich snel rond. Voor Antilliaanse jongeren geldt in het algemeen dat ze groot respect hebben voor hun moeder. Datzelfde geldt ook voor hun vader, tenminste als deze een rol van betekenis heeft (gehad) in het gezin. Een geïnterviewde *first offender* vertelt dat hij sinds zijn aanhouding vooral aan zijn moeder op de Antillen denkt:

"Bij de politie moet ik denken aan mijn moeder, dat zij gaat beginnen met huilen. Zij kan er niets aan doen. Ik doe wel vaak lelijk tegen haar, dat kan ik niet goed uitleggen, maar voor mijn moeder doe ik alles, ik hou van haar."

Voor de delinquente Antilliaanse jongeren die in Nederland niet meer bij familie wonen, kan het aspect van schaamte wegvallen. Dit komt vooral voor bij leden van de harde kern. Bij deze groep werkt detentie zelfs statusverhogend.

3.4 Oordelen over strafsoorten

Alternatieve sancties

Antilliaanse nieuwkomers zijn nauwelijks bekend met het fenomeen alternatieve sancties. Omdat bij een alternatieve sanctie geen detentie hoeft te worden ondergaan, ziet men een dergelijke straf als slap, menen respondenten van de Raad voor de Kinderbescherming die bij de uitvoering van werkstraffen betrokken zijn. De interviews met Antilliaanse jongeren leveren echter een ander beeld op. Het werken valt hen zwaar, vooral vanwege de vereiste discipline en omstandigheden.

Een jonge nieuwkomer over zijn ervaringen met een werkstraf:

"Ik dacht in Nederland gaat het leven veranderen. Het wordt makkelijker financieel, maar dat is niet zo. Het leven is hier ook wel goed. Alleen het weer valt me lastig en het werk is hard. Ben ik niet gewend in Curaçao. Veel jongens werken niet op Curaçao."

Geïnterviewde Antilliaanse beleidsmedewerkers en politici zijn positief over alternatieve sancties voor deze jongeren. Als voornaamste overweging brengen zij in dat deze straffen ook beogen toekomstperspectieven te bieden. Enkele respondenten wijzen zelfs op de mogelijkheid om daders direct te confronteren met slachtoffers en te regelen dat de dader iets kan goedmaken bij het slachtoffer. De verwachting is dat dit een positief effect kan hebben, omdat het heel goed past in de Antilliaanse cultuur. Een Antilliaanse sleutelpersoon zegt:

"Op de Antillen zeg je niet dat iets je spijt, dan ben je een eitje. Je kan het wel uiten: door iets goed te maken."

Volgens verschillende respondenten sluiten leerstraffen waarbij de jongens geacht worden veel te praten, niet aan op de Antilliaanse doelgroep. De interviews met jonge gestrafte Antillianen bevestigen deze stelling. Vooral groepsgesprekken die in het Nederlands gevoerd worden, ervaren de jongens als zwaar. Een van de jonge gestrafte Antillianen legt uit:

"Praten in een groep daar houd ik niet van. Ik praat liever met iemand alleen of met jongens die ik ken, 't liefst alleen met Antillianen."

Overigens zien de geïnterviewde jongens de leerstraffen wel als een kans om verder te komen. Een van jongeren vertelt:

"Als je iemand naar de gevangenis stuurt, dan is dat gewoon een school voor criminelen. Daar zitten jongens die bankroven. Dan word je gewoon een 'prof'. Op een leerstraf gaan de mensen met je praten en je advies geven, hoe je het best de goede kant op moet gaan; dat is beter."

Detentie

Vrijwel alle respondenten geven aan dat gedetineerde Antilliaanse jongeren het Nederlandse detentiestelsel veel minder afschrikwekkend vinden dan het Antilliaanse. Toch nemen zij de vrijheidsberoving hoog op. Een Antilliaanse respondent:

"Het blijft vrijheidsberoving en wij Antillianen houden van onze vrijheid."

De Antilliaanse jongeren vertellen de detentiestraf vooral als 'tijdverlies' te ervaren. Zij zeggen het frustrerend te vinden dat zij na de straf niets verder zijn gekomen (zie ook de vorige paragraaf).

3.5 Oordelen over de bejegening

De rechtszaak

Antillianen hechten in het algemeen veel waarde aan het tonen van respect. Op het ontbreken daarvan of, nog erger, het tonen van minachting wordt heel sterk gereageerd. Jongeren kunnen zich in hun trots gekrenkt voelen, als bij een rechtszitting van hun gedrag schande wordt gesproken. Een respondent geeft een voorbeeld uit de praktijk:

"Tijdens een openbare rechtszitting benadrukte de officier van justitie nadrukkelijk dat het gedrag van de betrokken jongere

zeer laagbaar was en sprak er schande van. Dat dit zo in het openbaar gebeurde, krenkte de jongen zeer. Hij ging in de tegenaanval en riep tegen de officier dat deze zelf ook fouten gemaakt zal hebben en dat hij daarom niet het recht had dit tegen hem te zeggen."

Zo'n uitval van de jongen heeft geen positieve gevolgen voor de afhandeling van de strafzaak. De rechter kan van oordeel zijn dat de jongere geen spijt of zelfinzicht heeft.

Het gedrag van Antilliaanse jeugdige verdachten in de rechtszaal wordt ook bepaald door het al niet aanwezig zijn van leden uit de *peergroup*. Een jongere die tot een criminele groep behoort, moet bewijzen dat hij tegenslagen de baas is, zeker als hij een leidende positie heeft. Door zich laconiek of onverschillig op te stellen, houdt hij controle over zijn groep, maar loopt door zo'n houding ook kans op een zwaardere straf, meent een respondent uit de praktijk van het strafrecht.

Respect staat voorop

Zoals bij alle geïnterviewde jongens maakt de bejegening van politie en rechters de meeste indruk. Van de rechter wordt correct en afstandelijk gedrag verwacht en in de meeste gevallen komt die verwachting overeen met de praktijk. Negatiever zijn de overige ervaringen in het arrondissementsparket. De jongens moeten, in afwachting van de behandeling van hun zaak, vaak urenlang in een cel verblijven. Verdachten van zware en lichte zaken worden bij elkaar gezet en de behandeling van de zaak start zelden op tijd, vertellen Antilliaanse gestrafte jongens. Ook met de aanpak van de politie hebben de geïnterviewde jongens moeite. Een van de jongens vertelt:

"De politie praat soms ruw tegen Antillianen. Ze zeggen altijd die 'negers' of 'kankernegers'. Ze moeten geen racist zijn. De eerste keer was ik pas drie weken in Nederland. Toen heb ik naast de straat geplast. Dat mag niet in Nederland. Wist ik niet. In Curaçao plast iedereen waar hij wil. De politie pakte mij op, ik wist niet waarom. De politie was ruw. Ik ook, ik was kwaad. Die dag wist ik ook niet wat 'kanker' betekende."

Antilliaanse jongeren die in de gevangenis zitten zijn extra gevoelig voor de manier waarop ze worden bejegend, aldus enkele praktijkwerkers. Juist daarom is het zo belangrijk dat Antilliaanse jongeren in gevangnissen kunnen vertrouwen op het contact met personen van deze instellingen, menen de Antilliaanse respondenten uit de hulpverlening. Het opbouwen van een vertrouwensband is een noodzakelijke voorwaarde voor het contact met de Antilliaanse gestraften en voor het op tafel krijgen van hun hulpvraag, meent een Antilliaanse sleutelpersoon. ■

4 Strafbeleving bij Surinaamse jongens

4.1 Algemene achtergrond

Binnen de Surinaamse gemeenschap bestaan belangrijke etnische en culturele verschillen. De twee grootste bevolkingsgroepen zijn de Creolen en de Hindoeestanen. In verhouding tot andere Surinaamse groepen komen de Creools-Surinaamse jongeren beduidend vaker in aanraking met de politie. Slechts een enkele respondent heeft ervaring met Hindoeestaans-Surinaamse gestraften. In dit onderzoek gaat de meeste aandacht daarom uit naar de Creools-Surinaamse groep.

Alleenstaande moeders

Surinaamse vrouwen staan vaker alleen aan het hoofd van een gezin dan Nederlandse vrouwen (Sociale Atlas, 1995). Moeders voeden de kinderen over het algemeen streng op. Met name jongens onttrekken zich, eerder dan Nederlandse jongeren, aan de ouderlijke autoriteit. In Nederland combineren veel Surinaamse moeders de zorg voor kinderen met werken buitenshuis. Konden ze in Suriname nog rekenen op de steun van familie en buurtbewoners bij de opvang van kinderen, in Nederland moeten zij het meestal zonder die hulp stellen.

4.2 Specifieke factoren

Gemis van Surinaamse voorbeelden

Versillende Surinaamse respondenten menen dat het ontbreken van 'oude autoriteiten', zoals oudere mensen, kerk en leraren uit de eigen gemeenschap, problemen veroorzaakt bij de generatie die in Nederland opgroeit. Buiten het gezin hebben de jongeren weinig zekerheden of positieve voorbeelden uit Surinaamse kring waaraan zij zich kunnen vasthouden.

In plaats daarvan nemen veel jongens de waarden en normen van de straatcultuur over.

De angst voor discriminatie en de poging om dit te voorkomen of te ontwijken speelt een grote rol bij de toekomstoriëntatie van jongeren (Veenman, 1997). Ook bij de vrijetijdsbesteding kiezen Surinaamse jongeren vaak voor omgang met jongeren uit de eigen groep. Een geïnterviewde Surinaamse jongen vertelt:

"Veel Surinaamse jongens hebben problemen met Nederlanders. De jeugd van tegenwoordig denkt veel aan de slavernij. Ik vind het bullshit. God heeft je niet op de wereld gezet om de ander uit te schelden."

4.3 Oordelen over straffen

Een tijdelijke vrijbrief

"Mijn kind was er niet bij." "Hij liep alleen maar mee met de rest." Dit zijn opmerkingen die typerend zijn voor de eerste reactie van Surinaamse ouders, wanneer zij horen dat hun kind door de politie is opgepakt. Enkele praktijkdeskundigen van Surinaamse afkomst vertellen dat het gaat om een 'schrikreactie' die voortkomt uit ongelooft, schaamte en boosheid. De ouders voelen zich verraden door het kind, maar ook door de omgeving, van waaruit niemand heeft gewaarschuwd. Maar het meest voelen zij zich in de steek gelaten door de Nederlandse samenleving, die hun kind harder straft dan nodig is.¹

Veel minderjarige Surinaamse daders hebben de neiging zich achter de reactie van hun ouders (moeder) te verschuilen. Zolang de ouders boos zijn op de politie en de medeplichtigheid van het kind ontkennen, hoeft deze zich niet schuldig te

¹ Zie ook paragraaf 4.5.

voelen. Er is geen betere vrijbrief dan de ontkenning van ouders, meent een Surinaamse praktijkwerker:

"Als de ouders ontkennen, dan denken de kinderen: 'ook goed, dan ben ik niet schuldig'. De jongeren kun je alleen ombuigen via de ouders of familie. Als die blijven zitten met een gevoel dat zij gestraft worden door de maatschappij, dan komt de straf bij jongeren ook niet aan."

Toch gaan de jongeren niet echt vrijuit. Als de verontwaardiging over het politie-optreden voorbij is, kunnen de kinderen rekenen op straf van de ouders, menen verschillende respondenten.

De perceptie van geweld

De perceptie van geweld wordt bij veel Surinaamse jongens bepaald door de leefomgeving en straatcultuur waarbinnen zij opgroeien. Als voorbeeld noemen respondenten het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost. Veel jongens die hier leven, groeien op in lagere sociaal-economische milieus. Onder deze jongeren zijn ook de jongens die de respondenten typeren als de 'harde kern' en 'zware probleemgevallen'. Van jongs af aan is geweld een onderdeel van hun leven op straat, maar een aantal jongeren is ook met agressie geconfronteerd in familieverband. Als ze ouder worden, gaan zij vaak zelf geweld gebruiken om een eigen wereld te scheppen waarin ze onaantastbaar zijn, verklaart een jeugdreclasserder. De harde kern raakt niet meer onder de indruk van geweld en zelfs niet van straffen, meent een collega. Zij meent dat de jongeren maar op één punt aanspreekbaar zijn, namelijk op hun meest zwakke plek: de familie. Een 15-jarige jongere uit stadsdeel Zuidoost, die enige maanden in een jeugdinstelling heeft gezeten, vertelt:

"Nederlanders gaan niet graag zitten, die gaat niet roven, maar gaan liever stelen. Negers zitten voor ergere straffen, die denken niet 'ik ga zo lang zitten'; die denken gewoon: 'ik pak die kilo'. Alleen aan hun familie hebben ze geen schijt."

4.4 Oordelen over strafsoorten

Alleen werkstraf is niet genoeg

Uit de interviews blijkt dat de uitvoering van werkstraffen bij Surinaamse jongens weinig problemen geeft. Over de effecten is men niet zo zeker. Surinaamse jongeren kunnen zich slecht verplaatsen in het leed van hun slachtoffer, menen verschillende respondenten. Zij vinden het opvallend dat Surinaamse jongeren het best leren uit ervaring. Vaak worden de jongens zich pas bewust van hun eigen gedrag, als iemand uit hun directe omgeving slachtoffer wordt. Een respondent vertelt dat een Surinaamse jongen vele malen werd opgepakt wegens berovingen met geweld. De jongen had een heel scala aan straffen en maatregelen achter de rug, maar niets leek te kunnen voorkomen dat hij recidiveerde.

"Totdat zijn tante het slachtoffer werd van een beroving. Hij ging helemaal uit zijn dak en begreep toen pas wat hij aan het doen was."

Een werkstraf draagt weinig bij aan de bewustwording van Surinaamse jongeren, meent deze respondent. Het verplicht werken ervaren de jongens niet als een grote ramp. Alleen werkstraffen die worden gecombineerd met een traject van bewustwording over de gevolgen van de daad voor het slachtoffer, slaan aan bij de Surinaamse jongens.

Leerstraffen, een stap te ver?

De bestaande leerstraffen sluiten onvol-

doende aan op de beleving van Surinaamse jongens, menen deskundigen van Surinaamse afkomst. Een deel van de Surinaamse jongeren ervaart tijdens de sociale-vaardigheidstrainingen problemen met de Nederlandse taal. Zij schamen zich voor hun achterstand en zijn daardoor geneigd hun mond te houden. Dit kan worden uitgelegd als desinteresse.

Daarnaast is het openlijk bespreken van privacy-gevoelige onderwerpen een taboe. Eén respondent denkt dat het feit dat de jongeren over dit soort onderwerpen met witte mensen moeten spreken een extra belemmering vormt. De geïnterviewde jongens verklaren dat zij een leerstraf een 'lichte straf' vinden, omdat ze gewoon naar huis mogen. Wel vinden zij het zwaar dat zij iedere dag moeten praten en zich aan afspraken moeten houden. Een van de jongens:

"Ik heb 120 uur op mijn reet moeten zitten. Praten, maar ik was rustig, ik zei meestal niets. Ik weet echt niet wat ik er geleerd heb, echt niet. Vaardigheden, of zo. Maar die heb ik al. Maar het is toch erg iedere dag na school 2 uur zitten. Je moet wel, het ergste is als je weer naar de kinderrechter moet."

De psycholoog als straf

De geïnterviewde Surinaamse jongeren vinden 'Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen' (PIJ) de zwaarste straf die zij kennen. Zij noemen twee redenen: de onzekerheid over de duur van de straf en de begeleiding door psychologen. Een jongere:

"De rechter heeft gezegd PIJ is een maatregel, maar hij hoeft het niet te doen. Ze delen straffen uit alsof het snoepjes zijn. De rechter heeft gezegd: 'ik geef je nog een kans met een PO'.² Moet ik praten met psychia-

ters en psychologen. Die mensen gaan je rare vragen stellen, maar ik weet zelf dat ik niet gek ben. In een gekkenhuis gaan ze ook allemaal met je praten. Geef mij maar gewoon jeugddetentie; hoef ik tenminste niet te praten. Soms heb ik geen zin om te praten, dan denkt de rechter: 'hij werkt niet mee'."

De Surinaamse gestrafte jongeren zijn niet snel geneigd over hun gevoelens te spreken met hulpverleners. De jongens die in een jeugdinrichting werden geïnterviewd, zeggen geen speciale behoefte te hebben aan een Surinaamse begeleider of vertrouwenspersoon. Het gaat er hen vooral om dat zij met respect behandeld worden.

"Het belangrijkste in iemands leven is het tonen van respect. Als oudere mensen geen respect voor jou tonen, kun jij ook geen respect tonen. Een Surinaamse begeleider is niet beter of slechter, die geeft je alleen harder op je donder. De meeste blanken zijn relaxed; alleen sommigen begrijpen Surinaamse jongens niet, dat ze bijvoorbeeld over mijn voeten lopen³, maar de meesten weten wel dat onze cultuur vol boze geesten is."

Een ander vertelt over zijn begeleiders:

"Surinaamse begeleiders leggen uit in je eigen taal; ze leggen alles heel snel uit. Nederlanders leggen goed uit, die besteden meer tijd aan je. Verder is het hetzelfde."

Tijdens detentie kansen creëren

Verschillende praktijkwerkers menen dat de problemen van een deel van de Surinaamse jongeren zo zwaar zijn, dat gevangenisstraf hen niet van het criminele pad afhoudt. Het gaat om gemarginaliseerde jongeren die al eerder als de 'harde kern' zijn aangeduid. Hun problematiek is

² PO is de afkorting voor 'persoonlijkheidsonderzoek'.

³ 'Over iemands voeten lopen' brengt volgens Surinaams bijgeloof ongeluk.

vergelijkbaar met die van Antilliaanse nieuwkomers. Door een laag opleidingsniveau en gebrek aan werkervaring maken zij nauwelijks kans op een betaalde baan. Vaak hebben de jongens verschillende opvoeders gekend, maar onderhouden met geen van hen een hechte band. Na een vrijheidsstraf rest hen niets anders dan hun oude levensstijl weer op te pakken. Een Surinaamse reclasseringswerker over deze groep:

"Dit zijn de jongens die zich nergens meer druk om maken. Daarachter schuilt een beerput van ellende, die alleen door er veel aandacht aan te schenken boven tafel komt. Een witte psychiater zonder tolk slaagt daar niet in."

4.5 Oordelen over de bejegening

Alleen met de rechter

De Surinaamse geïnterviewde jongens hebben het gevoel dat zij hun verhaal niet kwijt kunnen bij de rechter. Zij gaan ervan uit dat zij niet geloofd worden. Een andere klacht is dat de rechter onvoldoende op de hoogte is van de thuissituatie van de jongeren. Een Surinaamse jongere:

"Als ik rechter was, zou ik kijken hoe het bij hem (de jongere, red.) thuis is, hoe zijn ouders met hem omgaan, hoe zijn vrienden zijn. Stel dat iemand wordt geslagen en hij krijgt een harde straf, als hij dan thuis komt dan wordt hij nog harder geslagen."

Op de vraag of hij iemand die thuis geslagen wordt anders zou straffen, antwoordt de jongen:

"Ja, ik zou alleen met de jongen praten, de officier en de ouders hoeven dat niet te weten. Ik zou zeggen: 'dit is de laatste keer dat ik je waarschuw, ik geef je nu nog een

alternatieve straf. Maar de rechter weet niet wat je van binnen voelt. Je ziet toch hoe een jongen loopt, kijkt, praat. De een loopt stoer, die kan het niet meer schelen. Misschien heeft hij het daar (in detentie) beter dan thuis. Als rechter zou ik gewoon praten met hem, dan zou ik erover nadenken, nu denkt hij alleen aan zichzelf."

Klachten over de politie

Klachten over discriminatie door de politie, kinderen die te lang of ongegrond zijn vastgehouden, zien respondenten vooral bij Surinaamse (en Antilliaanse) ouders. Niet alleen de ouders, ook de jongens hebben regelmatig klachten over de bejegening van de politie. Meestal omdat zij het gevoel hebben dat zij harder aangepakt worden dan autochtone jongeren. Respondenten noteren dat veel Surinaamse ouders (in de praktijk vaak de moeders) verbolgen zijn over het feit dat in Nederland de politie ingrijpt bij zaken die in Suriname zonder tussenkomst van de politie worden opgelost. Een Surinaamse praktijkdeskundige vertelt:

"In Suriname wordt een fietsendief gewoon door iemand uit de buurt in zijn kladden gegrepen. Die gaat dan naar de familie en er ontstaat een fikse burenruzie, maar het wordt geen zaak."

Rechtszitting valt mee

Toch lijkt de verdere rechtsgang mee te vallen voor de ouders, menen verschillende praktijkwerkers. Hoewel de ouders veel schaamte moeten overwinnen alvorens op de rechtbank te verschijnen, voelen zij zich toch gerespecteerd door de formele benadering van de strafrechtplegers. Dit heeft een positieve uitwerking, want in de Surinaamse cultuur is het tonen van respect belangrijk.⁴

4] De betekenis van het tonen van respect kent, volgens respondenten en literatuurbronnen, veel parallellen met de Antilliaanse cultuur (zie hoofdstuk 3).

Surinaamse jongeren en ouders hebben vooral moeite met de 'snelheid' waarmee men in Nederland procedures in werking zet. Een Surinaamse respondent met veel praktijkervaring beschrijft:

"Veel Surinaamse ouders zijn bevreesd voor autoriteiten, en dan staat plotseling de politie op de stoep en even later wordt er een voogd toegewezen."

De ouders hebben wat tijd nodig om te wennen aan het idee dat de opvoeding van hun kind ter discussie staat. Zowel ouders als kind zouden gebaat zijn bij extra voorlichting over gebruiken in de procedures van de Nederlandse rechtssysteem, menen verschillende respondenten. ■

5 Strafbeleving bij Marokkaanse jongens

5.1 Algemene achtergrond

De criminaliteit onder Marokkaanse jongens is de afgelopen jaren sterk toegenomen.¹ Op dit moment is eenderde van de gedetineerden in jeugdinstellingen van Marokkaanse afkomst. Dit zijn overwegend jongens met een Berberse achtergrond. Respondenten noemen het typerend dat deze doelgroep al van jongs af aan achterstanden heeft ten opzichte van Nederlandse leeftijdgenootjes. De meerderheid begint aan het basisonderwijs met ontwikkelings- en taalachterstanden.

Negatieve aandacht

Aan negatieve aandacht komen Marokkaanse probleemjongeren niets te kort. Bekend is de beeldvorming van deze groep in de media. Verschillende respondenten noemen het opvallend dat de Marokkaanse jongeren, meer dan andere jongeren, ook vanuit de eigen gemeenschap veel kritiek krijgen.

"Van veel zaken die misgaan in de Marokkaanse gemeenschap, krijgen de jongeren de schuld. Veel ouders verwijten jongeren dat hun positie in Nederland is verslechterd als gevolg van het gedrag van jongeren."

Tweede-generatieproblemen

Kenmerkend voor de Marokkaanse jongeren is volgens de respondenten de kloof met de eerste generatie. Zij zien bij Marokkaanse jongeren een hang naar 'Nederlandse' vrijheden, zoals uitgaan, verkering en samenwonen. De eerste generatie is nog overwegend sterk georiënteerd op Marokko. Om hun kinderen in goede banen te leiden treden de ouders over het algemeen streng op. Thuiswonende Marokkaanse jongens proberen zich op hun beurt aan het ouderlijk gezag te ont-

trekken en brengen veel vrije tijd op straat door. Hoe slechter de band met de familie, hoe belangrijker de erkenning van vrienden (Veenman, 1997).

5.2 Specifieke factoren

Meelopers en slimme criminelen

De strafbeleving van de 'meelopers' en de 'slimme criminelen' onder de Marokkaanse delinquenten is niet te vergelijken, menen zowel de jonge als de volwassen respondenten. De meelopers zijn meestal niet voorbereid op hun straf, vertelt een Marokkaanse jeugdige delinquent:

"Er zijn jongens die zijn slim, die weten wat ze doen, zij doen grotere dingen zoals overvallen of steekpartijen. Als die moeten zitten, dan zeggen ze: 'volgende keer doe ik het beter'. Maar er zijn ook meelopers. Die doen kleine dingen als vechtpartijen en tasjes trekken. Die zien niet de gevolgen van wat ze doen. Als ze straf krijgen, schrikken ze erg daarvan. Medeplichtigheid wordt nu ook harder gestraft, dat vind ik erg."

Een geïnterviewde van 22 jaar deelt zichzelf in bij de categorie 'slim':

"Er is verschil tussen jongens. Er zijn slimme jongens en er zijn domme meelopers. Die meelopers vinden criminaliteit stoer en dat heeft niets met culturen te maken."

De aanpak van de Marokkaanse harde kern is uitermate gecompliceerd, vinden alle respondenten. Een professional van Marokkaanse afkomst denkt dat diepgaarend psychiatrisch onderzoek en begeleiding de enige mogelijkheid is om deze jongens weer op weg te helpen. Zij waarschuwt niet uit het oog te verliezen dat veel van deze jongeren vroeger heel hard zijn aangepakt.

¹ Illegale Marokkaanse zwerfjongeren zijn verantwoordelijk voor een deel van de 'Marokkaanse criminaliteit' in de grote steden. Omdat zij niet in aanmerking komen voor alternatieve sancties, zijn er geen jongens uit deze specifieke doelgroep geïnterviewd.

De geïnterviewde jonge delinquenten onderscheiden naast de meelopers en slimme criminelen nog een groep: de Marokkaanse nieuwkomers. Een van de geïnterviewden, die zelf twee jaar jeugd-detentie achter de rug heeft, vertelt het volgende:

"Marokkaanse jongens die hier zijn opgegroeid, beginnen met criminaliteit omdat ze stoer willen zijn. Ze doen het niet voor het geld, ze krijgen zakgeld, soms meer dan Nederlandse jongens. Pas later gaat het hun ook om geld te maken. Marokkaanse jongens die in Marokko zijn opgegroeid, plegen criminaliteit voor het geld. Die moeten ook harder aangepakt worden om resultaat te halen."

De jonge Marokkaanse nieuwkomers moeten extra geschoold worden in de Nederlandse taal en de werking van de Nederlandse (justitiële) instellingen, meent een geïnterviewde 18-jarige delinquent uit de doelgroep.

Geen vertrouwen

Onverschillig gedrag in de rechtszaal en het ontkennen van schuld typeren de Marokkaanse jonge verdachten. Verschillende Marokkaanse delinquenten vertellen dat zij nauwelijks hoop hebben op een verandering van hun leven na de beëindiging van de straf. Als reden noemen zij het wonen in een verkeerde buurt, de geringe kans op school en werk, verkeerde vrienden en de aantrekkingskracht van het geld. Een gedetineerde van 22 jaar:

"De buurt² is niets. Ik zit liever hier (in een justitiële jeugdinstelling, red.) dan in mijn buurt. Hier is het tenminste goed eten. De buurt heeft geen voordeel behalve dan dat je eerder doodgaat."

Het ontkennen van schuld lijken de jongens te zien als een laatste kans op vrij-spraak of strafvermindering. Zij hebben er geen enkel vertrouwen in dat de strafop-legger hen zal belonen voor het bekennen van hun delicten. Daarnaast voelen de jongens zich verplicht tegenover de groep, of ze zijn bang voor de groep. Daarover zegt een Marokkaanse gedetineerde:

"Als Marokkaanse jongens opgepakt worden en het is op heterdaad, dan zullen ze zeker gaan ontkennen. Het is je recht om te ontkennen. Dat heb ik van de jongens geleerd waarmee ik omga en van mijn broers en mijn advocaat. Als je met een groep jongens bent en ze weten dat je praat, dan ben je de lul, zeker de laatste tijd is het harder geworden. Vroeger werd je gewoon buitengesloten, nu kunnen ze je gaan steken."

De imam

Het is al lang niet meer gebruikelijk dat alle Marokkaanse jongens de moskee bezoeken. Toch is het geloof een ingang om jongeren te bereiken, vinden respondenten van Marokkaanse afkomst. Jongeren die buiten de gevangenis niet naar de imam gaan, doen dat in de gevangenis vaak wel. Een Marokkaanse van de tweede generatie meent:

"Marokkaanse jongeren kun je, onafhankelijk van het gepleegde delict, altijd raken met Allah, geloven doen ze allemaal."

Een geestelijk verzorger merkt op dat de Marokkaanse jongens voornamelijk behoefte hebben aan iemand die ze moed inspreekt. Over hun beleving spreken zij liever niet. Niet met vrienden, noch met de geestelijk verzorger of andere professionals in de gevangenis. Een van de geïnterviewde Marokkaanse delinquenten heeft

² Deze buurt is Lombok te Utrecht.

ervaring met de gevangenisimam.³ Hij meent dat deze imam kan aansturen op gedragsverandering, doordat hij jongens opnieuw vertrouwen kan geven in hun kansen.

5.3 Oordelen over straffen

De reactie van de ouders

Geïnterviewden die werkzaam zijn in penitentiaire en justitiële (jeugd)inrichtingen, zien regelmatig Marokkaanse jongens die tot het einde van hun straf geen bezoek krijgen van familie. De reden is schaamte, maar ook de angst om zelf veroordeeld te worden voor het gedrag van het kind, verklaart een geestelijk verzorger. De jongens die het familiecontact kwijt zijn, worden eerder depressief en geloven minder in het nut van een gedragsverandering dan jongeren die door familie ondersteund worden. De geïnterviewde Marokkaanse jongens menen dat zij meer aan de verhouding met hun familie denken dan Nederlandse jongens. Deze laatsten gaan in de beleving van de Marokkaanse gestraften 'weer gewoon naar huis na de straf'.

Voorlichting voor ouders

De bemoeienis van de kinderrechter en de Raad voor Kinderbescherming ervaren veel Marokkaanse ouders als bedreigend, mede doordat zij niet gewend zijn aan een overheid die zich met de opvoeding bemoeit. De geïnterviewde jongens menen dat hun ouders beter voorgelicht zouden moeten worden, bijvoorbeeld over begeleiding met school, begeleiding van vrijetijdsbesteding en straffen.

"Nederlandse ouders stemmen veel eerder in met een PIJ. Die ouders zien de goede kanten van een inrichting, zoals scholing. Buitenlandse ouders weten dat niet. Mijn

vader is zelf nog nooit naar school geweest, die weet niet wat een inrichting is. In Marokko heb je alleen internaten voor rijken."

De geïnterviewde jongens menen dat de begeleiding en voorlichting door professionals van Marokkaanse afkomst moet gebeuren, omdat deze eerder de misverstanden tussen de ouders en de instellingen kunnen doorzien.

"Een vader praat makkelijker met een Marokkaanse begeleider. Sommige ouders zien een Nederlandse man (hier: jeugdreclassering, red.) aankomen die over problemen wil praten van hun zoon. Zij maken het dan mooier voor die man, dan denken ze dat ze het beter maken, terwijl dat eigenlijk het tegendeel is. De rechter denkt dan dat het bij de familie thuis goed gaat en dat de problemen van de jongen van 'buiten' komen, terwijl het eigenlijk begint bij de problemen thuis."

Een 'licht' vergrijp zwaar gestraft

Binnen de Marokkaanse familie heerst een sterke hiërarchie op basis van geslacht en leeftijd (Kemper, 1997). Kinderen die zich niet aan de ouderlijke regels houden, krijgen straf, desnoods met harde hand. Het bedreigen van mensen beoordelen veel Marokkaanse jonge delinquenten als een licht vergrijp, menen geïnterviewde Marokkaanse praktijkwerkers.⁴ De jongeren herhalen het gedrag waaraan zij tijdens de opvoeding gewend zijn geraakt, is de uitleg van een aantal respondenten van Marokkaanse afkomst. Een bij de politie werkzame Marokkaanse respondent:

"Marokkaanse ouders gebruiken een specifieke taal voor de opvoeding. Opvoeden is bang maken, bedreigen is de beste preventie in hun ogen."

3) Het advies is om in een vervolgtraject de behoefte aan geestelijke verzorging van minderjarige delinquenten met een moslimachtergrond te inventariseren (zie verder hoofdstuk 7).

4) Deze constatering hebben wij ook gedaan bij de Antilliaanse en Surinaamse groep. Zie verder hoofdstuk 7.

Een 17-jarige Marokkaan vertelt dat vooral de jongens die voor (medeplichtigheid bij) vechtpartijen veroordeeld zijn, zich te zwaar gestraft voelen. De rechter zou te veel kijken naar het resultaat en te weinig naar de aanleiding:

"Woorden kunnen een ergere betekenis hebben dan wat er eigenlijk gebeurd is. Iemand heeft bijvoorbeeld een ander een 'blind oog' geslagen. Dat klinkt erg. Maar eigenlijk is daarvoor gevochten. Ze moeten ook weten waarom het heeft plaatsgevonden. Nu straffen ze te erg."

Ook de jongens die tasjes roven, menen dat zij hard gestraft worden, vertelt een jeugdige gedetineerde:

"De jongens in de inrichting zitten voor een klein delict, voor niets, een berovinkje of zo, maar de rechter vindt dat wel erg en geeft hun veel straf: 8 maanden of een jaar."

Sneller en harder aanpakken?

In Amsterdam wordt nieuw beleid gevoerd ten aanzien van plegers van geweldsdelicten. Onderdeel daarvan is het onmiddellijk vastzetten van de plegers van geweldsdelicten. Een van de respondenten uit de hoofdstad vertelt:

"Voor 1985 was het ons beleid om eerst te waarschuwen, dan een voorwaardelijke straf op te leggen, dan een alternatieve straf en pas als laatste detentie. Bij Marokkaanse jongens werkt dit niet, die moeten meteen een klap om de oren krijgen. Een nadeel van deze aanpak is dat alle Marokkaanse jongeren dezelfde aanpak krijgen, ook diegenen die het minder nodig hebben."

Een hardere aanpak kan slechts op voorwaarde dat alle jongeren dezelfde aanpak krijgen, waarschuwen de allochtone

respondenten en enkele autochtone respondenten. Zij menen dat een uitzonderingspositie van Marokkaanse jongeren binnen het strafrecht zal leiden tot een groter wantrouwen in de Nederlandse samenleving en een verdere verharding van de jongeren.

De geïnterviewde jongens kennen het nieuwe beleid, maar zien er geen reden in om te stoppen met crimineel gedrag. Volgens hen is de enige oplossing om gestrafte jongeren nieuwe kansen te bieden op school en werk. Tot nu toe heeft de beleidswijziging slechts geleid tot hardere criminaliteit, meent een 22-jarige Marokkaan:

"Nu zijn de straffen veel duidelijker dan vier of vijf jaar geleden. Nu wordt een klein delict zoals een tasjesroof hard gestraft, nu weten ze dat je net zo goed een dikke vette overval kan plegen. Je krijgt toch evenveel. Waarom ik een tasjesroof een klein delict vind? Omdat je maar een kleine buit hebt."

5.4 Oordelen over strafsoorten

Werkstraf: moeten werken

Respondenten met een Marokkaanse achtergrond hebben vertrouwen in de effectiviteit van werkstraffen, vooral bij Marokkaanse *first offenders*. Geïnterviewden bij de Raad voor de Kinderbescherming menen echter dat de Marokkaanse jongens de werkstraffen niet serieus nemen. Naar verhouding vallen veel Marokkaanse jongens uit tijdens de uitvoering van de taakstraffen en zij houden zich slecht aan afspraken, is hun constatering.

Uit de gesprekken met jongeren blijkt dat zij het inderdaad onprettig vinden om onbetaald te werken. Desalniettemin vinden zij een detentiestraf vele malen

zwaarder. Een 16-jarige met ervaring met alternatieve sancties:

"Dienstverlening kan een oplossing zijn voor jongens die nog willen leren. Maar bij zware gevallen heeft het geen zin."

De omgeving waarin de werkstraf plaatsvindt, bepaalt hoe zwaar de straf wordt beleefd. Een baantje ver weg van de eigen leefomgeving is niet zwaar. Werkstraffen die dicht bij de eigen gemeenschap of leefomgeving uitgevoerd worden zijn dat wel, doordat jongeren zich meer schamen voor het oog van bekenden.

Leerstraf: weinig inlevingsvermogen

Het is kenmerkend voor Marokkaanse jongens dat zij moeite hebben zich te verplaatsen in de situatie van een ander. Hoe verder iemand van de familie of gemeenschap af staat, hoe moeilijker het wordt. De video's *Slachtoffer in beeld* bevatten niet altijd voldoende mogelijkheden voor jongeren om zich te identificeren. Een verhaaltje over een Nederlandse dame die is beroofd door een Nederlandse tasjesrover, doet een Marokkaanse jongen helemaal niets, meent een Marokkaanse praktijkdeskundige. De geïnterviewde jonge delinquenten bevestigen deze stelling.

"Een Marokkaans slachtoffer maakt veel meer indruk, dan kan het ook je moeder zijn."

Detentie: gemis van vrijheid

Een groot deel van de Marokkaanse jongens met een detentiestraf verliest (tijdelijk) de binding met de familie. Zij voelen zich slecht in de inrichting, maar ze hebben ook weinig perspectief als ze naar buiten gaan. Sommigen zitten liever in de inrichting omdat ze er een structuur krijgen, een eigen kamer en drie keer per

dag te eten. Dat zijn allemaal zaken die zij buiten de inrichting missen, vertelt een groepsleider in een rijksinrichting voor jongens. De geïnterviewde Marokkaanse jongens nemen de vrijheidsberoving zeer hoog op. Enkele citaten:

"Veel jongens vinden het moeilijk om vast te zitten. Ze zeggen Nederland is vrij, maar ze nemen toch je vrijheid af. Jonge jongens vinden dat het ergst."

"Marokkaanse jongens willen liever een taakstraf dan te gaan zitten. Als jongens eenmaal zitten doen ze alles om weer buiten te komen, zij kunnen niet tegen het wachten, ze gaan nog liever werken als vuilnismen. Alleen straffen helpt niet, of het moet een straf zijn waar je iets van leert, dat je bijvoorbeeld naar school gaat of zo."

5.5 Oordelen over de bejegening

Vertrouwen

Iemand kunnen vertrouwen is zeer belangrijk voor de Marokkaanse doelgroep. Vertrouwen hebben en geven is niet vanzelfsprekend. Jongeren die meer vertrouwen hebben in de begeleiding, ervaren de straffen als minder zwaar. Zij begrijpen beter waarom zij bepaalde dingen moeten veranderen en laten daardoor meer positieve gedragsveranderingen zien, constateren de geïnterviewde groepsleiders in een rijksinrichting. Vertrouwen moet dus gewonnen worden. En daar kan veel tijd overheen gaan.⁵ Een respondent die praktijkervaring heeft met Marokkaanse jongens in een jeugdinrichting vertelt:

"Het vergt veel energie en geduld om met ze in contact te komen. Door ze aandacht te geven die ze thuis missen, door met ze te praten, begrip te tonen en soms te vertellen dat jijzelf ook fouten hebt gemaakt, bouw je

⁵ Zie ook: L. El Otmani. *Het participatiemodel*. Utrecht, 1997.

langzaam vertrouwen op. Dan pas kun je praten over wat ze fout hebben gedaan en wat ze daaraan moeten doen."

De geïnterviewde jongens geven de voorkeur aan Marokkaanse begeleiders. Er moet wel voorzichtig omgegaan worden met het schaamte-aspect vertelt een 18-jarige Marokkaan:

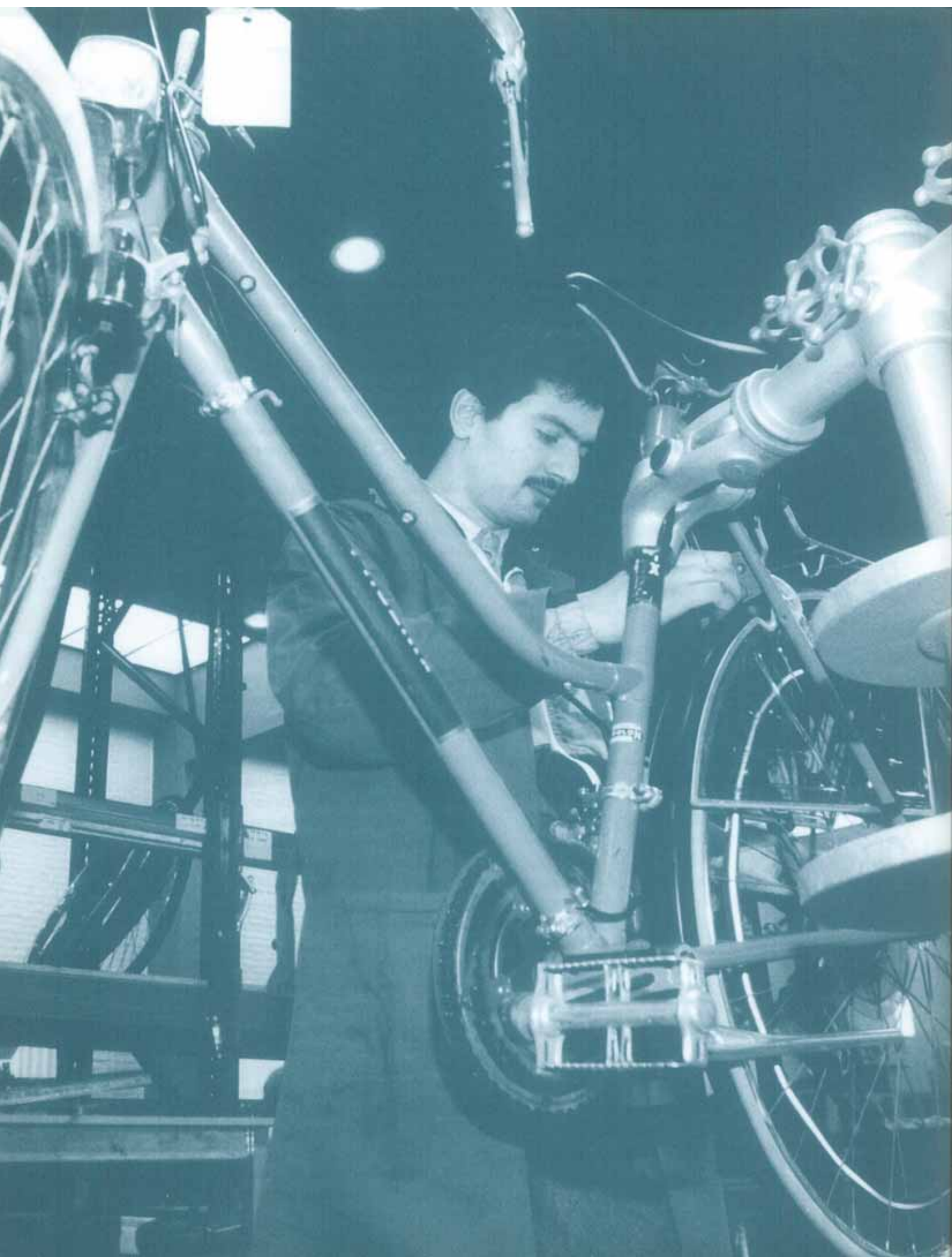
"Een Marokkaanse begeleider werkt beter, omdat de jongen zich schaamt voor hem. Hij zal dan alles doen om het goed te doen. Een Marokkaanse begeleider kan ook beter uitleggen aan de ouders. Een nadeel is dat de ouders zich ook weer schamen voor een Marokkaanse begeleider."

Ook noemen zij het belang van Marokkaanse professionals en tolken bij de preventie en nazorg. Op dit moment functioneren de jongeren zelf vaak als tolk en koppeling tussen ouders en instelling. Dat is soms handig voor de jongeren omdat zij het proces naar zichzelf toe kunnen buigen, maar niet voor het strafdoel, bevestigen de geïnterviewde jongens. Vooral de rechter en officieren moeten meer weten van de thuissituatie van de jongere. Zij hebben de indruk dat de dossiers van de kindbescherming en jeugdreclassering nauwelijks worden meegenomen in de afweging van de rechter.

"Als de rechter zich verdiept in de thuissituatie, kan hij misschien meer begrijpen en betere oplossingen vinden, bijvoorbeeld begeleiding door de reclassering."

Marokkaanse jongens vinden vaker dan andere jongens dat politie of begeleiders in inrichtingen hen achterstellen, is de indruk van de meeste respondenten. De geïnterviewde jongens hebben vooral klachten over de politie. Deze zou toleranter zijn

jegens Nederlandse jongens, waardoor de Marokkaanse jongens in conflict raken met de politie. ■

6 Strafbeleving bij Turkse jongens

6.1 Algemene achtergrond

De achterstand van Turkse jongeren op het gebied van werk is kleiner dan die van Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren. Ook is het criminaliteitsniveau relatief laag in vergelijking tot andere allochtone jongeren (zie: Werdmölder en Meel, 1996). Dit hangt samen met bepaalde kenmerken van de Turkse gemeenschap; de sterke sociale controle heeft een remmende werking op het vertonen van crimineel gedrag, terwijl de onderlinge steun en het eigen werkgelegenheidscircuit Turkse jongeren extra kansen bieden om het ondanks hun achterstand toch te redden (zie ook: Werdmölder en Meel, 1996).

Hoewel de Nederlandse overheid wordt geaccepteerd, ook in haar straffend vermogen, hechten de geïnterviewde Turkse jongens meer aan de normen en waarden van de Turkse gemeenschap. Twee van de geïnterviewde jongens vertellen zich regelmatig niet thuis te voelen in Nederland. In de toekomst willen zij bij voorkeur werken voor een Turkse werkgever, vertelt een van de jongens:

"Je hebt wel dezelfde kansen, maar toch kijken Nederlanders anders naar je. Misschien nemen ze je aan om je daarna pijn te laten lijden."

De achterstandspositie zouden de jongeren overigens niet zozeer aan zichzelf wijten, maar aan de Nederlandse samenleving. Een Turkse sleutelpersoon stelt dat met name Turkse jongeren in een achterstandspositie geneigd zijn de oorzaken van hun problemen (schooluitval, discriminatie, criminaliteit) bij de Nederlandse samenleving te leggen. De niet-Nederlandse afkomst zou in hun ogen de belangrijkste oorzaak zijn van hun problemen.

6.2 Specifieke factoren

Schaamte en isolement

Enkele zaken, waaronder criminaliteit, zijn zozeer met schaamte beladen binnen de Turkse gemeenschap dat alles in het werk wordt gesteld om ze geheim te houden. Als een Turkse jongen zich schuldig maakt aan criminaliteit, zal hij in eerste instantie veel moeite doen om dit voor zijn ouders geheim te houden, zo blijkt uit de gesprekken met volwassen deskundigen. In sommige gevallen verbreekt de familie het contact met de jongere uit schaamte. Maar het komt ook voor dat de jongere het contact verbreekt.

Een van de geïnterviewde Turkse jongens heeft 1,5 jaar in detentie doorgebracht. In die periode weigert hij contact te hebben met zijn vader. Nederlandse begeleiders kunnen hier weinig aan veranderen. Pas na bemiddeling van ooms en een speciaal uit Turkije overgekomen opa lukt het om de jongen en de vader weer met elkaar te laten praten.

Ook de angst voor een harde straf weerhoudt de jongere om zijn ouders op de hoogte te brengen (Eppink, 1981). De geïnterviewde jongens bevestigen deze stelling.

Als de ouders er toch achter komen, zullen ze proberen dit feit zo veel mogelijk binnenskamers te houden. De jongere respectievelijk het gezin probeert daarom eerst zelf een oplossing te vinden voor het probleem. Een 17-jarige jongen verbleef meer dan een maand in een gesloten inrichting. Voor de rest van de familie was hij gewoon op vakantie.

"Mijn moeder gaat heus niet zeggen dat ik vastzit. Mijn familie kent mij als een goede jongen. Mijn moeder schaamt zich. Mijn oma zou gelijk ziek worden."

Gevolg is wel dat door dit patroon van geheimhouding de jongere en de ouders geen steun durven te vragen van hun directe omgeving. Zij staan er dus alleen voor.

Misdaad geeft geen status

Het gedrag van Turkse jongeren wordt sterk beïnvloed door hun Turkse leeftijdgenoten. Deze *peers* vallen de jongere die criminaliteit pleegt aanvankelijk niet af, maar uiteindelijk keuren ze het gedrag niet goed, omdat Turkse jongeren in hoofdlijnen dezelfde normen en waarden aanhangen als hun ouders. Een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming signaleert dat Turkse jongeren straffen liever verborgen houden voor de *peer*groep. Noch het plegen van een delict noch de straf werkt volgens de geïnterviewde jongens en volwassenen statusverhogend. Een Turkse gedetineerde vertelt:

"Turkse jongens praten liever niet over hun straf. Het is laag om over je straf te praten. Liever hoeft niemand te weten waarvoor ik hier zit."

6.3 Oordelen over straffen

Eigen normen en sancties

Als iemand zich niet houdt aan de Turkse groepsnormen, is de kans groot dat de gemeenschap hier uit eigen beweging op reageert. Het sterkst is dit het geval bij zogenaamde eerdelicten, waar met bloedwraak op gereageerd wordt. Maar ook het plegen van delicten als inbraak wordt soms sterk afgekeurd, vooral als het slachtoffer zelf van Turkse afkomst is. Volgens een Turkse sleutelpersoon vindt de Turkse gemeenschap interventie van buitenaf in het algemeen onprettig en wil men de dader graag zelf aanpakken.

In sommige gevallen ondersteunen de reacties vanuit de eigen gemeenschap het optreden van de strafrechtelijke instanties. In andere gevallen kunnen de reacties minder wenselijk zijn: daders worden soms gestraft door hen sociaal te isoleren of door 'pedagogische' klappen uit te delen. In het geval van bloedwraak is er sprake van een uiterst ongewenste vorm van eigenrichting, waartegen de Nederlandse overheid, volgens de Turkse respondenten, machteloos staat.¹

Eenlingen en criminele families

Volgens de geïnterviewde jongens is de beleving van straffen onder meer afhankelijk van de soort familie waaruit je komt. Zo zien de jongens twee groepen: de eenlingen binnen de familie – onder deze groep scharen de geïnterviewde jongens zichzelf – en de jongens die uit een 'criminele familie' komen. De geïnterviewde jongens en praktijkwerkers menen dat de jonge Turkse delinquenten uit criminele families niet onder de indruk zijn van straffen. Straffen worden gezien als iets wat erbij hoort, de prijs die ze moeten betalen voor hun manier van leven, meent een jeugdreclasserder. Een jonge Turkse gedetineerde vertelt:

"Een jongen waarvan zijn hele familie in de criminaliteit zit, die zijn ouders komen hem kleren en voedsel brengen (in de jeugdirichting, red.) en na de straf gaan ze gewoon weer verder. Als de familie erin zit, krijg je de jongen er niet meer uit met een straf, alleen de imam lukt dat, of een straf in Turkije."

Volgens enkele Turkse sleutelpersonen is het handelen in drugs, zwart geld en wapens min of meer toegestaan binnen bepaalde delen van de Turkse gemeen-

1] Er is overigens niet expliciet gevraagd naar bloedwraak. Het onderzoek werd door de respondenten zelf ter sprake gebracht. Voor meer informatie over het specifieke onderwerp 'bloedwraak' verwijzen we o.a. naar Clementine van Eck, die bij de Amsterdamse School voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit van Amsterdam onderzoek heeft gedaan naar de achtergronden en motieven van eer- en wraakdelicten die gepleegd zijn door Turken. Verder is in 1998 een onderzoek afgerond naar de communicatie met Turkse verdachten, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan bloedwraak: J. ten Hagen. *Ik ben een moment ongehoorzaam geweest aan Allah.*

schap. Volgens een Turkse praktijkdeskundige echter dringt de laatste tijd binnen de Turkse gemeenschap het besef door dat de betrokkenheid van de Turkse gemeenschap bij deze vormen van georganiseerde criminaliteit wel degelijk zeer nadelig is voor de totale Turkse gemeenschap in Nederland. Dit besef is versterkt door de commotie rondom het parlementaire onderzoek naar opsporingsmethoden (IRT), waarin geconcludeerd werd dat een groot deel van de Turkse gemeenschap betrokken zou zijn bij de georganiseerde criminaliteit.

Overigens accepteren Turken die gestraft worden voor hun betrokkenheid bij drugs-handel of andere vormen van georganiseerde criminaliteit, in het algemeen hun straf wel. Dat wordt gezien als de prijs die je gewoon moet betalen. Helpen doet het straffen van deze calculerende criminelen echter niet, volgens alle geïnterviewde Turkse sleutelpersonen.

Overheid als boosdoener of redder

De respondenten zijn het erover eens dat Turken in het algemeen het gezag van de overheid accepteren. Dit geldt met name voor geïntegreerde Turken, die ook meestal vrij assertief en communicatief zijn in het contact met Nederlandse instellingen. Naarmate de betrokkenen meer gemarginaliseerd zijn, ontstaat de neiging om zichzelf te zien als slachtoffer van een discriminerende overheid. Criminaliteit wordt dan gezien als verzet tegen onrecht dat hen door de samenleving is aangedaan. Dit geldt niet alleen voor gemarginaliseerde Turken, maar deze tendens bestaat bij allerlei gemarginaliseerde (autochtone en allochtone) groeperingen.

Twee geïnterviewden van 15 en 16 jaar hebben moeite hun straf te accepteren,

omdat zij het idee hebben dat de rechter hun Turkse achtergrond heeft laten meewegen. Turkse jongens worden altijd schuldig bevonden als er Nederlandse getuigen zijn die beweren dat je schuldig bent, meent een 16-jarige Turkse jongen:

"Ik wilde de rechter erg duidelijk maken dat ik onschuldig ben. Ik heb gezegd 'ik heb werk, doe mij dit niet aan', maar hij luistert niet. Als ik ook Nederlander was, zou hij mij misschien wel geloven."

Een Turkse praktijkwerker merkt op dat gemarginaliseerde Turkse jongens hopen op een overheid die niet zozeer straffend als wel ondersteunend optreedt. De interviews met Turkse gestrafte jongens bevestigen dit beeld.

Invloed van religie

Bij de strafaanvaarding van Turkse jongens lijkt de religieuze overtuiging een rol te spelen. Deze factor is overigens bij de geïnterviewde jongens uit andere groepen niet naar voren gekomen. Een geïnterviewde Turkse delinquent vertelt veel belang te hechten aan de oude Turkse cultuur en straffen te zien als straf van God:

"Ik accepteer mijn straf, zo van als je iets gedaan hebt dan zit God daarachter, jongens die geloven, denken daar hetzelfde over. Stel, ik doe iets normaal en ik krijg eerst 1,5 en nu krijg ik 2,5 jaar, dan zit God daar achter."

De geïnterviewde jongens vertellen dat zij geen behoefte hebben aan een gevangenisimam als vertrouwenspersoon. Praten over de strafbeleving doen zij liever niet. Als het moet, dan praten ze het liefst met vrienden of met deskundigen van Turkse afkomst. Een 17-jarige Turkse jongen:

"Met een imam praat je over andere dingen, over de Koran en zo. Je kan niet alles vertellen over je familie, als je hem nog niet zo lang kent. Misschien kent hij wel bekenden van je familie."

Een ander van 15 jaar:

"Een imam in de gevangenis dat past niet. Strafen geloof zijn twee verschillende dingen; het geloof is gericht op de goede kant."

Wel denken de jongens dat een gevangenisimam de jonge Turkse delinquenten zou kunnen stimuleren tot gedragsverandering. Zijn bemoeienis maakt meer indruk dan die van de Nederlandse begeleiders weten de jongens.

"Een Turk moet je laten aanpakken door een Turkse psychiater of imam. Je moet ze laten denken aan hun ouders en hun cultuur, dan maak je ze wel wakker. Bij een Nederlander denken ze: 'ik onderduik die vraag wel!'"

Twee jongens waarschuwen dat de gevangenisimam een opleiding moet krijgen in Nederland.

"Een imam uit Nederland begrijpt wat er in de jongens omgaat. Wij komen hier bijvoorbeeld niets te kort, hij weet dat jongens hier op stap gaan en gaan drinken. Hij kan dat begrijpen, een imam uit Turkije is te streng; dat komt te hard aan, dat accepteer je hier niet."

Het reguleren van deze geestelijke ondersteuning verdient ook volgens enkele Turkse sleutelpersonen aanbeveling, zodat erop kan worden toegezien dat niet-radicaal, gematigde imams en organisaties hierin een rol gaan spelen.

6.4 Oordelen over strafssoorten

Uitleg over strafdoel nodig

Volgens de respondenten verwachten veel Turken van de eerste generatie dat een straf hard is en disciplinerend werkt. Pedagogische doelen en het verbeteren van het toekomstperspectief van jongeren als onderdelen van de straf worden met bevreemding ontvangen. De Turkse geïnterviewde jonge delinquenten menen dat zij een andere beoordeling van straffen hebben dan hun ouders. Zo vinden zij dat detentiestraffen slecht passen bij gevoelige jongens en bij lichte criminelen. Detentie zou deze groepen niets leren, maar hen alleen agressief maken. Een jonge Turkse delinquent:

"De oudere generatie denkt: 'ga maar zitten, dan word je man'. Die hopen dat je er wat van leert, maar zij denken alleen vanuit zichzelf, zij denken niet na of de jongen zelf vindt dat hij er iets van leert."

Door deze andere verwachtingen wordt de straf door Turkse ouders, zeker van tevoren en in het begin, vaak als zinloos ervaren. Goede uitleg over het doel en nut van de verschillende soorten straf is daarom essentieel. Overigens blijken aanvankelijke weerstand en onbegrip over een straf in de praktijk vaak te verminderen. Alternatieve sancties blijken volgens de respondenten zelfs goed aan te slaan bij Turkse jongeren.

Inspelen op schaamtecultuur

Volgens de geïnterviewde jongeren houdt het merendeel van de jongeren de straf uit schaamte zo lang mogelijk verborgen voor familie, *peer group* en Turkse bekenden. Het uitvoeren van bijvoorbeeld een werkstraf in de eigen sociale omgeving wordt door hen als erg zwaar ervaren. Juist hier-

door kan die straf extra zinvol zijn, aldus enkele bij de Raad voor de Kinderbescherming en justitie werkzame respondenten. Een aantal Turkse werkgroepdeelnemers en geïnterviewden is van mening dat er uiterst voorzichtig omgegaan moet worden met het gebruiken van elementen uit de schaamtecultuur bij het uitvoeren van straffen. Volgens hen kan het in de eigen gemeenschap bekendmaken van het criminele gedrag van een jongere schadelijk zijn voor diens sociale bindingen binnen de gemeenschap. Ook de interviews met Turkse jongens geven aanleiding tot verder onderzoek en omzichtig maatwerk op dit terrein. De confrontatie met ouders, familie en/of de Turkse gemeenschap bij het uitvoeren van straffen ervaren veel Turkse jongens als zeer vernederend. Enkele reacties op het moeten werken in een moskee.

"In een moskee? Dat zou ik niet doen, ik zou weigeren... een moskee is waar je moet bidden, een plaats waar je de slechte dingen moet vermijden."

Een ander:

"Dat is heel erg, in een moskee gaan mensen naar je kijken, misschien kennen ze je ouders. Turkse mensen roddelen heel veel."

Een andere geïnterviewde jongen voorziet problemen bij de organisatie als gevolg van de solidariteit in de Turkse gemeenschap.

"Een goed idee, in een moskee moet je wel, dat is een heilige plaats, maar het moet serieus begeleid worden, dat je begeleider je niet matst en een briefje schrijft omdat je toch een Turk bent, of dat je vader naar de begeleider toe loopt en zegt 'doe mij een dienst', in 80% van de gevallen gaat dat zo met Turken."

Alternatieve sancties: nuttig

Alle respondenten zijn zeer te spreken over alternatieve sancties. Een raadsmedewerker is van mening dat Turkse jongeren bij alternatieve sancties goed presteren vanwege hun grote normbesef. Een kinderrechter meent dat Turkse jongeren werkstraffen als zinnig ervaren, mits de inhoud aan bepaalde voorwaarden voldoet. Sport en bezigheidstherapie worden bijvoorbeeld onzinnig gevonden. Het leren van een concreet vak of het halen van een diploma worden wel erg nuttig gevonden.

De geïnterviewde Turkse jongens geven de voorkeur aan een werkstraf boven een detentiestraf. De schaamte voor een werkstraf is minder groot dan voor een detentiestraf, vertellen de jongens. Om die reden zouden ook de ouders makkelijker betrokken kunnen worden. Een jongere vertelt dat zijn familie alles doet om te zorgen dat hij zijn werkstraf afmaakt, om daarmee de vernedering van een detentiestraf te voorkomen.

"Ik had voorwaardelijk en een werkstraf. Mijn opa uit Turkije zorgde ervoor dat mijn ooms en vader constant achter mij aan zaten... 's Ochtends bellen zij op om te kijken of ik wel op mijn werk was... als een jongen achter de muren gaat, zal een vader helemaal niet graag meewerken."

Detentie: meer nazorg nodig

De detentiestraf is de zwaarste straf in de beleving van de geïnterviewde Turkse jongens. Hoewel zij op de hoogte zijn van de zwaardere straffen in Turkije, is deze kennis niet van invloed op de beleving van de straf in Nederland, menen de Turkse jonge delinquenten.

Een detentiestraf is vooral zwaar door de schaamte tegenover ouders, familie en

Turkse bekenden. Soms is het schaamtegevoel zo groot, dat de familie of de veroordeelde het contact (tijdelijk) verbreekt. De gedetineerde zal de straf dan uitzitten zonder bezoek van familie. Dit laatste was het geval bij de twee Turkse jongens die in een jeugdinrichting zijn geïnterviewd. Het (tijdelijk) verbreken van contact kan echter leiden tot vervreemding en ernstige geestelijke nood. Ook is de kans op recidive groot bij de Turkse gestraften die in een sociaal isolement terechtkomen, menen de geïnterviewde Turkse sleutelpersonen. Daarom is het van groot belang dat bij sociaal geïsoleerde gedetineerden de terugkeer naar de samenleving goed wordt begeleid. Voor zo'n jongere zou het zinvol zijn na de detentie naar een internaat te gaan of deel te nemen aan een begeleid-wonenproject totdat de tijd rijp is voor het hervatten van de contacten met zijn familie en vrienden.

6.5 Oordelen over de bejegening

Aandachtspunten bij communicatie

Volgens de respondenten verdienen enkele punten de aandacht bij de communicatie met Turkse jongeren. Zo zouden veel Turkse jongeren de neiging hebben de schuld af te schuiven. De professionals zouden hierop kunnen inspelen door gesprekken met de jongeren te voeren over de eigen verantwoordelijkheid. Verder zouden veel Turkse jongeren het gevoel hebben dat de praktijkwerkers hen niet begrijpen. Begrip kan ontstaan als er in de communicatie aandacht wordt besteed aan de beleving van de jongeren en aan de door hen aangehangen normen rondom misdrijf en straf. Enkele respondenten pleiten voor het aannemen van meer tweetalige Turkse praktijkwerkers. Daarnaast ervaren veel Turkse jongens het als onprettig als ze te direct en te persoonlijk worden aangesproken. Ten slotte inter-

preteren veel Nederlanders de non-verbale communicatie van Turkse jongeren verkeerd, aldus een respondent die hiernaar onderzoek heeft gedaan. Dit leidt ertoe dat veel gedragingen zoals anders zitten, buigen uit schaamte, wijze van kleden, niet worden begrepen.

Onbegrip en achterstelling

De Turkse geïnterviewde jongens noemen verschillende situaties waarin zij zich slecht behandeld voelen. Zo maakt de politie intimiderende en discriminerende opmerkingen, vertellen twee jongens. De rechters behandelden hen weliswaar correct, maar sommigen zijn bevooroordeeld. Een Turkse rechter zou de jongens beter begrijpen en een eerlijker oordeel kunnen vellen, is de mening van de geïnterviewde jongens. Bovendien zouden de Turkse verdachten eerder de waarheid spreken tegen een rechter met een Turkse dan met een Nederlandse achtergrond.

Tijdens de uitvoering van de straffen voelen de Turkse jongens zich regelmatig slecht behandeld. Over de begeleiders tijdens een werkstraf op een kinderboerderij vertelt een 15-jarige jongen:

"Ze deden heel verrot tegen mij... maakte opmerkingen en zo, alsof ik hun slaaf was... zij bekeken mij niet als een normaal persoon... bij Nederlanders zijn ze anders, bij mij denken ze vieze buitenlander."

Familie

Als schaamte geen overheersende rol speelt, is de familie meestal heel betrokken bij de jongen die met het justitiële apparaat in aanraking is gekomen. Een raads-medewerker signaleert dat Turkse jongens nooit alleen op gesprek bij de Raad komen, maar samen met hun broer, neef of vader.

Het is mogelijk dat een Turkse jongen uit angst voor het ouderlijk gezag geen contact met zijn ouders wil. Dreigen met "als het niet beter gaat, ga ik met je ouders praten" is heel afschrikwekkend. Contact leggen met de familie dient dus uiterst omzichtig te gebeuren en maatwerk te zijn, geven de respondenten aan.

Peers

Turkse leeftijdgenoten blijken in het algemeen een positieve invloed te hebben op jongeren die afglijden. Sommige respondenten zijn dan ook van mening dat het nuttig is, als Turkse jongens die in detentie zitten bezoek ontvangen van Turkse leeftijdgenoten. Dit zou psychische problemen bij jonge gedetineerden kunnen voorkomen en terugkeer in de samenleving eenvoudiger maken. Daarom zou het heel doeltreffend zijn als (religieuze) jongerenorganisaties regelmatig bezoeken zouden brengen aan Turkse leeftijdgenoten in detentie, aldus de respondenten. Een andere respondent komt met het idee om juist gemarginaliseerde jongeren hiertoe uit te nodigen. Een 'preventief-laten-schrikken-aanpak' kan namelijk effectief zijn bij Turkse jongens, zo blijkt uit een Bijlmerbajes-project waarbij gemarginaliseerde jongeren de Bijlmerbajes bezoeken. Uit dit project kwam naar voren dat gedetineerde Turkse jongens, in tegenstelling tot Marokkaanse jongens, na zo'n bezoek geruime tijd geïmponeerd zijn, aldus de respondent. Het mes snijdt in dit geval aan twee kanten: zowel de gedetineerde als de bezoeker heeft er baat bij. ■

Conclusies en aanbevelingen

In dit slothoofdstuk van *Allochtonen en strafbeleving* komen de lijnen die in de voorafgaande hoofdstukken zijn uitgezet, bij elkaar.

Een aantal kanttekeningen vooraf is op zijn plaats. De effectiviteit van de verschillende straffen is niet onderzocht. Tijdens de interviews is dit onderwerp wel met regelmaat aan de orde geweest. De meerderheid van de respondenten noemde een straf effectief als deze bijdraagt aan het terugdringen van de recidive. De geïnterviewden waren unaniem van mening dat straffen die aansluiten bij de beleving van jongeren, eerder zullen bijdragen aan een vermindering van de recidive dan straffen die niet aansluiten.

Een andere kanttekening betreft het onderscheid tussen de onderzochte groepen. Zo zijn in de hoofdstukken 3 tot en met 6 aspecten als schaamtecultuur en groepsoriëntatie gekoppeld aan de verschillende etnische en culturele achtergrond van jongeren. Het gaat daarbij vanzelfsprekend niet om harde scheidslijnen tussen verschillende groepen of jongeren. Voor vrijwel alle aspecten geldt dat zij in meerdere of mindere mate ook voor autochtone of andere allochtone groepen of individuen kunnen gelden.

7.1 Strafbeleving algemeen

"Ze moeten ook aan je familie denken"

De mate waarin de reactie van de familie doorwerkt op de strafbeleving, lijkt bij allochtone jongens groter dan bij autochtone jongens. De kans dat een jongere zich openstelt voor het doel van een interventie is groter wanneer de ouders deze ondersteunen. Allochtone ouders houden zich echter vaker dan autochtone ouders afzijdig van de strafrechtelijke procedure. Met

name Marokkaanse en Antilliaanse ouders verschijnen lang niet altijd op de oproepen van de strafrechtelijke instellingen.

De informatiekloof tussen de allochtone ouders en de instellingen in het strafrecht is een belangrijke verklaring. Vooral ouders van de eerste generatie weten nauwelijks hoe de Nederlandse strafrechtelijke instellingen werken. Anderzijds zijn instellingen in het strafrecht nog niet ingericht op het voorlichten van de ouders van allochtone gestraften.

Een andere verklaring voor de afwezigheid van een deel van de allochtone ouders bij de strafprocedure, is de rol van schaamte. Vooral bij Marokkaanse ouders kan schaamtegevoel de aanleiding zijn geen contact met het gestrafte kind en de strafinstelling te hebben. Maar ook gestrafte jongens verbreken soms zelf het contact met de familie uit schaamte.

Aanbevelingen

Door de familie en de eigen gemeenschap bij het strafproces te betrekken kunnen delinquente allochtone jongeren beter worden bereikt. Dit betekent dat professionals en instellingen een extra investering moeten plegen, waaronder:

- 1 het verbeteren van de (preventieve) voorlichting aan ouders
- 2 het bevorderen van de kennis over de culturele diversiteit
- 3 de samenwerking met (professionele) allochtone organisaties
- 4 het inzetten van allochtone werkers als brug tussen ouders en instelling
- 5 multiculturele personeelsbezetting

Ad 1: *Het verbeteren van de (preventieve) voorlichting aan ouders*

Een van de belangrijkste aanbevelingen is

het verbeteren van de voorlichting aan allochtone ouders over straftoemeting, strafsoorten en doel en inhoud van straffen en de daarbij betrokken instellingen. Er moet voorlichtingsmateriaal in de eigen taal beschikbaar zijn. Uit interviews met praktijkdeskundigen blijkt dat nog niet alle justitiële organisaties hierover beschikken.

Daarnaast geeft voorlichting in de preventieve sfeer handvatten aan ouders om kinderen die dreigen af te glijden beter te begeleiden. Men kan denken aan ouder-voorlichting via scholen, maar ook via de eigen kanalen van de allochtone gemeenschappen, zoals de zelforganisaties, de vrouwenorganisaties en de moskeeën.

Ad 2: Het bevorderen van de kennis over de culturele diversiteit

Maatwerk voor de jonge delinquenten stelt hoge eisen aan de kennis van de professional. Op uitvoeringsniveau zal deze onder meer op de hoogte moeten zijn van aspecten als de schaamtecultuur, gedragscodes, (het gevoel van) achterstand en achterstelling, onderwijsachterstand, de andere verwachtingen van strafrechtelijke instellingen, de herkenning van de toegebrachte schade en het mogelijke gebrek aan identificatie met het slachtoffer.¹ Evenzo belangrijk is dat de beleidsverantwoordelijken voldoende kennis hebben van de culturele diversiteit.

Tijdens de interviews en op de werkconferentie is gesproken met groepsleiders, geestelijk verzorgers en managers in rijksinrichtingen en justitiële jeugdinstellingen. Zij meenden dat de kennis over de culturele diversiteit van de jongeren, zowel op uitvoerend als beleidsniveau, te wensen over laat. Verder adviseerden zij om het bevorderen van de deskundigheid over de sociaal-culturele en etnische achtergron-

den een vast onderdeel te maken van het bestaande scholingsaanbod voor inrichtingspersoneel. Op dit moment is de ene inrichting veel actiever en verder op dit terrein dan de andere. In dit kader is uitwisseling van kennis en ervaring tussen de inrichtingen hard nodig, volgens de betrokkenen.

Ad 3: De samenwerking met (professionele) allochtone organisaties

Vrijwillige allochtone organisaties en professionele steunfunctie-instellingen hebben jarenlange ervaring opgebouwd met het betrekken en informeren van de doelgroep. Van deze kennis en ervaring kan 'op maat' gebruik gemaakt worden.

Ad 4: Het inzetten van allochtone werkers als brug tussen ouders en instelling

Een andere mogelijkheid is om gebruik te maken van professionele krachten van allochtone afkomst. Dezen kunnen een belangrijke rol spelen bij het dichten van de kloof tussen de ouders, de jongeren en de Nederlandse strafrechtplegers.

Ad 5: Multiculturele personeelsbezetting

Door een multiculturele personeelsbezetting, zowel op management- als op praktijkniveau, zijn justitiële instellingen beter toegerust op de culturele diversiteiten.

7.2 Beleving van de strafmaat

"Mij zien ze toch als een buitenlander"

Allochtone jongeren die in aanraking komen met de strafrechtelijke instanties, hebben vaak een achterstandspositie op het gebied van scholing en werkgelegenheid. Dit geldt zeker voor de Marokkaanse jongeren en de Antilliaanse nieuwkomers. Deze laatste groep kent bovendien opvallende achterstanden op het gebied van de Nederlands taal en integratie.

1) Zie paragraaf 7.2.

De doelgroepen van dit onderzoek hebben vaak weinig vertrouwen in de kansen die de Nederlandse samenleving hun biedt. Discriminatie of de angst daarvoor staat het vertrouwen in de weg. Sommige jongeren beleven de straf zelfs als een voortzetting van de achterstelling en achterstanden die zij in hun dagelijks leven ervaren.

Vaak hebben de jongeren zelf, mede als gevolg van hun criminele activiteiten, het vertrouwen van de eigen familie geschaad. Het gevaar bestaat dat zij niet alleen van de Nederlandse samenleving, maar ook van de eigen familie geïsoleerd raken.

Aanbevelingen

De strafperiode zal bij een groot deel van de allochtone jonge gestraften gecombineerd moeten worden met een bijscholings- en werkervaringstraject. Dit om de mogelijkheden tot positieve integratie te vergroten. Een deel van de jongens zal daarbij individuele begeleiding nodig hebben. Dit laatste gaat in ieder geval op voor Antilliaanse nieuwkomers in een gemarginaliseerde positie. Zoals eerder genoemd moeten zij het in Nederland vaak zonder opvang en begeleiding vanuit de eigen familie stellen. Voor de Antilliaanse nieuwkomers kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de *coaching* door mentoren, in combinatie met cursussen maatschappij-oriëntatie en cursussen sociale vaardigheid.

"Het stelde niets voor en toch krijg ik een zware straf"

Het gewicht dat allochtone delinquenten toeschrijven aan het door hen gepleegde delict, sluit niet altijd aan op wat de Nederlandse strafrechtplegers eraan toekennen. Deze discrepantie tussen beleving en strafmaat komt vooral voor bij delicten in de sfeer van berovingen met gebruik van (verbaal) geweld.

Soms veroordelen jongens een delict tegen leden van de eigen etnische groep meer dan een delict tegen buitenstaanders. Dit geldt in ieder geval voor de geïnterviewde Turkse jongens. Ook komt het voor dat delicten tegen Nederlanders als het minst verwerpelijk worden gezien. Dit laatste was het geval bij eenderde van de geïnterviewde jongens. Opvallend is dat het in dit geval niet gaat om jongeren die vanuit een gemarginaliseerde positie op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen, maar juist om hier opgegroeide jongeren die moeite hebben te integreren. Voor hen staat het Nederlandse slachtoffer symbool voor een samenleving die allochtone jongeren achterstelt, waarmee zij hun daad voor zichzelf lijken te legitimeren.

Aanbevelingen

Voor het overbruggen van het verschil in beoordeling van (het dreigen met) geweld is het raadzaam om de straf te combineren met een traject van bewustwording van de gevolgen van het vertoonde gedrag. De betreffende jongens moeten leren zich te verplaatsen in de beleving van het slachtoffer en leren dat hun optreden anders overkomt dan zij denken. Alternatieve sancties bieden hiertoe verschillende mogelijkheden (zie paragraaf 7.3).

De mildere beoordeling van criminaliteit tegen anderen dan leden uit de eigen groep en de legitimering van criminaliteit gericht tegen Nederlanders, vragen om vervolgonderzoek.

"Nederlandse straffen stellen niets voor"

Antilliaanse, Surinaamse en Marokkaanse jongens wekken graag bij andere *peer-group* leden de suggestie dat de straf hen niets doet. De jongeren die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen, beoordelen het Nederlandse strafstelsel als

soft. Jongeren behorend tot de harde kern, die vaker in aanraking zijn geweest met justitie, zijn veel minder gevoelig voor straffen. De Antillianen onder hen gaan nog een stap verder; het uitzitten van een zware straf verdient respect bij de groepsleden.

Ondanks uiterlijk stoer gedrag beleeft de meerderheid van de *first offenders* en lichte criminelen het strafproces als zwaar, zeker wat betreft het aspect van de vrijheidsberoving en het 'tijdverlies'. Andere strafonderdelen die de geïnterviewde jongens zwaar noemen zijn: het over zichzelf moeten praten in groepsverband of met psychologen en psychiaters (paragraaf 7.4). Een jonge Antilliaanse nieuwkomer ervoer juist de werkstraf als zwaar (paragraaf 7.3). Ondanks dat jongeren zeggen straf(onderdelen) als zwaar te beleven, geven zij ook duidelijk aan dit in groepsverband niet te willen toegeven.

Aanbevelingen

Het is belangrijk dat een professional onderscheid kan maken tussen het getoonde gedrag en de gevoelens die erachter zitten. Bijvoorbeeld rechters dienen over de deskundigheid te beschikken om het gedrag van allochtone jongeren op waarde te schatten.

Soms is het beter om tijdens de openbare rechtszitting niet over het gedrag van de jongere te spreken. De aanwezigheid van familie en *peergroupleden* beïnvloedt het gedrag van de jongen. Men komt waarschijnlijk meer te weten in een apart gesprek met de jongere. De resultaten van dat gesprek zouden weer kunnen worden ingebracht op de zitting. Een andere optie is een behandeling van de strafzaak achter gesloten deuren.

7.3 Beleving van de strafsoort

"Ik vind die werkstraf niet zo erg, zo lang niemand het maar weet"

Werkstraffen maken indruk op de minder berekenende, jonge delinquenten: de meelopers en de *first offenders*. Jongeren hebben moeite met de vereiste discipline, het uitvoeren van 'vies' werk, de soms ruwe begeleiding en het feit dat zij niet betaald krijgen. Dat laatste speelt vooral bij de Marokkaanse jongens een rol. Een Antilliaanse nieuwkomer vertelde dat hij vooral moeite had met de gevraagde discipline, omdat hij op de Antillen geen enkele werkervaring had opgedaan. Jongeren ervaren de werkstraf positiever, als zij bevestigd worden en als zij gerichte werkervaring kunnen opdoen.

De werkstraf wordt vele malen zwaarder, zodra de uitvoering plaatsvindt in de omgeving van bekenden uit de sociale omgeving van de jongere. De confrontatie met bekenden wordt ervaren als beschamend en dat kan ook te zwaar zijn.

Aanbevelingen

Wij adviseren onderzoek te doen naar de voor- en nadelen van de uitvoering van werkstraffen in de sociale omgeving van allochtone jongeren. Een mogelijk voordeel van de uitvoering 'dichter bij huis' is de betere aansluiting op de schaamtecultuur en de groepsgerichtheid van de jongeren. Er kan bijvoorbeeld rekening gehouden worden met de Antilliaanse schaamtecultuur. Binnen deze cultuur is het gebruikelijk iets goed te maken met daden, zonder te zeggen dat het je spijt.

Maar het onderzoeksmateriaal wijst ook op mogelijke nadelen. Met name in Turkse en Marokkaanse kringen kan het bekend worden van de straf betekenen dat een

jongere uit de familie wordt gestoten. Ook de interviews met jongeren wijzen op het risico van deze onbedoelde effecten.

"Leerstraf? Het doet mij niets, die witte vrouw"

Hoe verder het slachtoffer van de eigen sociale omgeving staat, hoe moeilijker het wordt de consequenties van het eigen gedrag in te schatten. Respondenten hebben de indruk dat de doelgroepen van dit onderzoek meer moeite hebben om zich te verplaatsen in de beleving van het slachtoffer dan autochtone jongeren.² Uit de interviews blijkt dat leerprogramma's zoals *Slachtoffer in beeld* bij Marokkaanse jongens beter werken, als zij geconfronteerd worden met een Marokkaans slachtoffer. Of dit ook het geval is bij de jongens uit de andere groepen is uit de interviews niet duidelijk geworden.

Aanbevelingen

Door bij de leerstraffen in te spelen op het feit dat de betreffende jongens veelal opgegroeid zijn in een wij-cultuur, kan er mogelijk beter worden aangesloten bij hun beleving. De jongens kunnen geholpen worden door ervoor te zorgen dat zij het geleerde vertalen naar hun eigen sociale omgeving. Het is raadzaam om op dit terrein meer onderzoek te doen, zodat helderder wordt hoe de verschillende groepen betere identificatiemogelijkheden kunnen worden geboden.

Een andere mogelijkheid is een confrontatie met het slachtoffer. In de praktijk gebeurt dit soms al bij schadevergoedingsregelingen. De ervaringen met Antilliaanse en Surinaamse jongeren zijn goed.

"Gevangenisstraf, ik zie het gewoon als tijdverlies"

Gemarginaliseerde jeugdigen die er geen vertrouwen in hebben dat zij na het uitzit-

ten van hun straf perspectief hebben op een opleiding of werk, missen de motivatie om hun gedrag in positieve richting om te buigen tijdens een detentiestraf.

Aanbevelingen

Het is van belang dat er ook voorwaarden gecreëerd worden voor de terugkeer in de maatschappij. Het gaat dan onder meer om de Nederlandse taal, Nederlandse normen en waarden en startdiploma's. De Antilliaanse nieuwkomers en Marokkaanse gemarginaliseerde jongeren verdienen in dit opzicht opnieuw specifieke aandacht. Na de straf is individuele begeleiding van essentieel belang, omdat deze de ontbrekende sociale inbedding moet opvangen (zie ook: paragraaf 7.2).

7.4 Beleving van de bejegening

"Een witte jongen had de politie anders aangepakt"

Uit de interviews blijkt dat met name Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jongens niet tevreden zijn over het optreden van de politie. Klachten dat zij niet dezelfde behandeling krijgen als de autochtone jongeren, komen regelmatig voor. Niet alleen jongeren, maar ook ouders zijn het niet altijd eens met het optreden van de politie.

Aanbevelingen

Het hoeft nauwelijks betoog dat discriminatie en vooroordelen bij de politie bestreden dienen te worden. Juist bij de jongere allochtone verdachten met integratieproblemen kan politieoptreden dat als onrechtmatig wordt ervaren, leiden tot een verdere verharding tegenover de Nederlandse samenleving.

Wij bevelen aan bij deskundigheidstrainingen voor de politie aandacht te besteden

² In paragraaf 7.2 kwam al aan de orde dat een deel van de geïnterviewde jongeren zich niet wil of kan verplaatsen in het Nederlandse slachtoffer, omdat deze gezien wordt als vertegenwoordiger van een discriminerende samenleving.

aan de culturele achtergronden van de jonge verdachten en hun ouders/familie. Politiefunctionarissen moeten op de hoogte zijn van specifieke en soms cultuurgerelateerde reacties van ouders op hun optreden. Men zou een 'draaiboek' kunnen maken, waarin per allochtone groep tips worden gegeven over communicatiecodes, omgaan met schaamte, omgaan met de eerste schrik en ontkenning van het delict door de ouders. In dit verband wijzen wij op de bestaande voorlichtingsfilm van de Amsterdamse politie, die onder meer een Arabische versie heeft.

"Wat moet die man van mij"

Uit de interviews blijkt dat de omgangsvormen van Nederlandse professionals soms verwarring veroorzaken bij de Turkse en Marokkaanse jongens. De meerderheid is vanuit de thuissituatie niet gewend om op voet van gelijkheid met volwassenen om te gaan. Een te directe benadering van deze groepen, kan ertoe leiden dat jongeren dichtklappen.

Aanbevelingen

Bij de communicatie met Turkse en Marokkaanse jongens is het zinvol dat professionals rekening houden met een aantal regels voor de omgang, zoals: duidelijk zijn over wat de jongere van de professional kan verwachten en tijd geven om vertrouwen op te bouwen. Ook in dit kader is het belangrijk dat de professional het gedrag van jongeren kan interpreteren en weet dat gedrag en gevoelens van elkaar kunnen verschillen (zie ook paragraaf 7.2).

"Daar ga je het toch niet in het openbaar over hebben?"

Allochtone jongeren hebben over het algemeen, meer dan autochtone jongeren, moeite om in het openbaar uitspraken te doen over hun persoonlijke beweegrede-

nen en gevoelens. Geïnterviewden menen dat zij onvoldoende gekend worden door de strafoplegger. Vaak zouden rechters onvoldoende op de hoogte zijn van de thuissituatie en de beweegredenen van de jongeren, doordat zij hen niet onder vier ogen spreken.

Aanbevelingen

Betrokken allochtone praktijkwerkers bevelen aan om bij het bespreken van echte taboes jongeren van eenzelfde *peer-group* of gemeenschap te scheiden en de jongere apart te nemen tijdens de rechtszitting. Soms kan het inschakelen van een tolk of vertrouwenspersoon helpen. De taalachterstanden van Surinaamse en Antilliaanse jongeren worden nog te vaak onderschat.

Aparte aandacht verdient de constatering dat het onderwerp criminaliteit binnen de Turkse gemeenschap moeilijk bespreekbaar is. Het verdient aanbeveling om, in nauwe samenspraak met Turkse zelforganisaties, discussiebijeenkomsten te organiseren.

"Ik word niet geholpen"

De jeugdige Turkse en Marokkaanse delinquenten hebben meer tijd nodig om een vertrouwensband op te bouwen met begeleiders en hulpverleners dan hun leeftijdgenoten. Bij Antilliaanse en Surinaamse jeugdigen speelt dat zij zeer gevoelig zijn voor de bejegening. Toont de volwassene geen respect, dan zal dit de omgang met de jongere en daarmee het strafdoel blokkeren.

Aanbevelingen

Kennis van de culturele diversiteit is vereist om op individuele kenmerken van allochtone jongeren te kunnen inspelen en (psychische) problemen tijdig te signale-

ren. In samenspraak met steunfunctie-instellingen kunnen de bestaande cursussen op dit terrein aangescherpt worden.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid te werken met (allochtone) vertrouwenspersonen. Een professionele kracht zou dan gedurende het gehele traject gekoppeld worden aan de jongere en de contacten onderhouden met ouders en/of verzorgers. Deze rol kan mogelijk door professionals van buiten de instelling vervuld worden, bijvoorbeeld geestelijk verzorgers. Een andere mogelijkheid is professionals in te schakelen die belast zijn met de nazorg, zoals reclasserders en jongerenwerkers. Wij bevelen aan meer onderzoek te doen op dit terrein.

"Ik heb het niet gedaan"

Jongens uit de doelgroepen van dit onderzoek hebben vaak moeite met het tonen van schuldgevoel, vanwege het schaamteaspect. Verder ontkennen veel jonge verdachten, met name Marokkaanse, hun betrokkenheid bij het delict. De geïnterviewde Marokkaanse jongens zien de ontkenning als hun laatste kans en bovendien als recht. Dat bekennen kan leiden tot strafvermindering, wordt niet geloofd. Zij zijn ervan overtuigd dat zij als 'buitenlandse jongens' niet in aanmerking komen voor een mildere opstelling van de rechter, ook niet als ze bekennen.

Aanbevelingen

Rechters en officieren moeten onderscheid kunnen maken tussen het getoonde gedrag, de beleving van de jongere en wat hij zegt. Een al eerder genoemde methode is om de jongere tijdens de rechtszitting apart te nemen om over het delict te praten. Dit geeft de mogelijkheid de invloed van de schaamte te verminderen en vertrouwen op te bouwen.

"Met Allah raak je ze wel"

Religie speelt niet bij alle Marokkaanse en Turkse jongens een centrale rol in hun dagelijkse leven. Uit de interviews blijkt dat religie tijdens gevangenschap een factor van betekenis kan worden. Jeugdige gedetineerden van Turkse en Marokkaanse afkomst doen in toenemende mate een beroep op de imams die werkzaam zijn in het justitiële circuit. Verschillende geïnterviewde jongens hebben de voorkeur voor een in Nederland opgeleide imam, omdat deze beter de beleving van de tweede generatie jongeren zou begrijpen, dan een imam die niet in Nederland is opgeleid. Nog niet alle penitentiaire inrichtingen en justitiële (jeugd)inrichtingen beschikken over een imam.

Geestelijk verzorgers kunnen de rol van vertrouwenspersoon (lees: vaste begeleider) vervullen, menen vertegenwoordigers van Turkse zelforganisaties en geestelijk verzorgers die bij het onderzoek betrokken waren. Dit voorstel werd op de werkconferentie niet door alle deelnemers ondersteund, onder meer niet door een aantal Turkse beroepskrachten. Deze laatste vonden een scheiding tussen de rol van vertrouwenspersoon en die van geestelijk verzorger helderder voor de jongeren.

Aanbevelingen

Wij bevelen aan om gedetineerde jongeren die er belangstelling voor hebben, betere geestelijke verzorgingsmogelijkheden te bieden. Het is wel belangrijk dat geestelijk verzorgers een volwaardige inbedding krijgen binnen de instelling.

Of de imam de aangewezen persoon is om voor een (deel) van de gedetineerde jongens ook de rol van vertrouwenspersoon te vervullen, zal onderzocht moeten worden. Het aantal geïnterviewde jongens

is te klein en de meningen tussen volwassenen onderling en tussen jongeren en volwassenen lopen te ver uiteen om nu al harde conclusies te trekken.

7.5 Tot slot

In *Allochtonen en strafbeleving* wordt voor de eerste maal informatie over de strafbeleving van allochtone jongens in Nederland gebundeld. Doel van het breed opgezette onderzoek was om beter inzicht te krijgen op de strafbeleving én om maatwerk op individueel niveau mogelijk te maken.

Een van de belangrijkste zaken die moeten gebeuren, is het dichten van de kloof tussen strafrechtelijke instellingen en de allochtone gemeenschappen. Dit mag misschien geen nieuw geluid zijn, maar tot op heden ontbreekt het aan structureel overleg tussen de betrokken instellingen in de strafrechtketen en lokale en bovenlokale allochtone zelforganisaties en steunfunctie-instellingen. Op de werkconferentie werd de suggestie gedaan een landelijke werkgroep in het leven te roepen waarin vertegenwoordigers van de onderscheiden instellingen zitting nemen. Naast informatie-uitwisseling, zou zo gekomen kunnen worden tot concrete acties om enerzijds de deskundigheid van justitiële organisaties op het terrein van allochtonen te bevorderen en anderzijds allochtone groepen beter te informeren over de werking van justitiële organisaties.

Ten overvloede wijzen wij erop dat de belangrijkste bron voor het onderzochte thema de jongens zelf zijn. Voor dit onderzoek werd een kleine groep jongens geïnterviewd. De resultaten van de interviews met jongens ondersteunen in grote lijnen de bevindingen uit de voorgaande onder-

zoekstrajecten. Toch wierpen de interviews met de jongens ook vragen op. Soms omdat hun beleving verschilde met de verwachting op basis van het eerdere onderzoek; de geïnterviewde jongens beoordeelden bijvoorbeeld een strafuitvoering in de eigen sociale omgeving vele malen zwaarder dan de geïnterviewde praktijkwerkers. Soms ook kwamen er door de interviews met jongens nieuwe zaken aan het licht. Voorbeeld van dit laatste was het verhaal van jongens die weinig ophadden met een Nederlands slachtoffer, omdat zij deze zagen als onderdeel van een discriminerende samenleving.

Het interviewmateriaal geeft in ieder geval aanleiding tot vervolgonderzoek onder jongeren. Specifieke aandachtspunten voor vervolgonderzoek zijn:

- de behoefte aan vertrouwenspersonen
- de voor- en nadelen van alternatieve sancties dichterbij huis
- de behoefte aan geestelijke verzorging
- de invloed van de etniciteit van het slachtoffer op de beoordeling van een delict. ■

Geraadpleegde literatuur

- M. Aalberts en E. Kamminga. *Politie en allochtonen. Verslag van een onderzoek naar de relatie tussen gemeentepolitie en allochtonen in Nederland*. Universiteit Leiden, Faculteit der sociale wetenschappen, COMT. Rapport nr. 10. Den Haag, Staatsuitgeverij, 1983.
- Adviescommissie Onderzoek Minderheden. *Onderzoek etnische minderheden. Een geselecteerde bibliografie van onderzoek inzake etnische groepen tussen 1989 en 1992 en samenvattingen van een selectie van onderzoeken, verricht in opdracht van de rijksoverheid*. Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1992.
- B.M.W.A. Beko en W.M. Kleiman. *Jongeren en geweldscriminaliteit. Een nadere analyse van de 'harde kern'*. Den Haag, Stafafdeling Informatievoorziening Directie Criminaliteitspreventie, Ministerie van Justitie, 1992.
- L. Boendermaker en C. Verwers. *Een veld in beeld. Een beschrijving van het werk in de justitiële behandelingsrichtingen*. WODC-reeks Onderzoek en Beleid 159. Den Haag, Gouda Quint, 1996.
- F. Bovenkerk, W. de Haan en Y. Yesilgöz. 'Over selectiviteit gesproken (Non)discriminatie in opsporingspraktijken van de politie in Nederland'. In: *Tijdschrift voor criminologie*, nr. 3, 1991, pp. 309-321.
- F. Bovenkerk. *Hedendaags kwaad. Criminologische opstellen*. Amsterdam, Meulenhoff, 1992.
- R. Coppes. 'Bondgenoten tegen wil en dank. Contacten tussen politie en Marokkaanse ouder'. In: *0/25 Tijdschrift over jeugd*, februari 1997.
- R. Coppes, F. de Groot en A. Sheerazi. *Politie en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Deventer, Gouda Quint, 1997.
- M. Eggemont. *Stomme streken. Jongeren over hun beleving van straf*. Alphen aan den Rijn, Samsom H.D. Tjeenk Willink, 1994.
- M. Eggemont. *Beter dan zitten... Jongeren over taakstraffen*. Den Bosch, Onderzoeksburo Perspektief, 1997.
- B. El Elmani. *Het participatiemodel. Een vernieuwde methodiek voor het werken met Marokkaanse jongeren in Nederland*. Utrecht, Forum, 1997.
- H. Ferwerda. *Wafjes en ratjes. Een longitudinaal onderzoek naar het verband tussen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit*. Groningen, 1992.
- N.L. Geilhufe. *Chicanos and the police. A study of the politics of ethnicity in San Jose, California*. Washington, Society for applied anthropology, 1979.
- P. van Gelder. 'Marokkaanse jongens als schuim der natie? Criminaliteit en irreguliere geldverwerving onder allochtone jongens'. In: *Tijdschrift voor criminologie*, nr. 2, 1995, pp. 166-179.
- G. Hofstede. *Allesmaal anders denkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam, Contact, 1994.
- H. van Hulst en J. Bos. *Pan i rêspèt. Criminaliteit van geïmmigreerde Curaçaose jongeren*. Utrecht, OKU, 1993.
- H. van Hulst. *Morgen bloeit het diabaas. De Antilliaanse volksklasse in de Nederlandse samenleving*. Amsterdam, Het Spinhuis, 1997.
- 'Integratie'. Themanummer *Justitiële verkenningen*, nr. 6, WODC, 1997.
- W. de Jong, F. Stijlen en K. Masson. *Hoe doe je je ding. Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politie-regio Rotterdam-Rijnmond*. Delft, 1997.
- F. Kemper. *Religiositeit, etniciteit en welbevinden bij mannen van de eerste generatie Marokkaanse moslimmigranten*. Katholieke Universiteit Nijmegen, 1996.
- D. Kloosterboer en C. Yilmaz. *Justitie, islam en de imam. Een onderzoek naar de behoefte aan geestelijke verzorging onder moslimgedetineerden*. Reeks Islam & Samenleving, nr. 1. Den Haag, Nederlandse Islamitische Raad, 1997.
- Ed. Leuw. *Criminaliteit en etnische minderheden. Een criminologische analyse*. WODC-reeks: K51, Den Haag, 1997.
- F. Lindo. *Maakt cultuur verschil? De invloed van groepsspecifieke gedragspatronen op de onderwijsloopbaan van Turkse en Iberische migrantenjongeren*. Amsterdam, Het Spinhuis, 1996.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken. *Integrale veiligheid rapportage '98*. Projectbureau Integraal Veiligheidsbeleid, 1998.
- Nederlandse Islamitische Raad. *Justitie, islam en de imam. Verslag conferentie moslims en geestelijke verzorging d.d. 9 juni 1997*. Den Haag, Nederlandse Islamitische Raad, 1997.
- *Opgespoord en aangespoord. Een verslag van de STO-discussies in Overijssel over de betrokkenheid van de Turkse gemeenschap bij de (drugs)criminaliteit in Nederland*.
- T. Pels. 'Sociale controle in de Marokkaanse gezinscultuur'. In: *Tijdschrift voor criminologie*, nr. 2, 1991, pp. 142-153.
- D. Pinto. *Interculturele communicatie. Dubbel perspectief door de drie-stappenmethode voor het doeltreffend*

overbruggen van cultuurverschillen. Houten/Zaventem, Bohn Stafleu Van Loghum, 1994.

- L. Sansone. *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën subculturen en etniciteit Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Amsterdam, Het Spinhuis, 1992.
- C.J.M. Schuyt. 'De crimineel als vreemdeling'. In: *Delikt en delinquent*, nr. 8, 1995, pp. 927-930.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. *Sociale Atlas van de vrouw*. Deel 3: 'Allochtonen vrouwen'. Rijswijk, VUGA, 1995.
- D. Sterman. *Een olijboom op de ijsberg. Een transcultureel-psychiatrische visie op en behandeling van de problemen van jonge Noord-Afrikanen en hun families*. Amsterdam/Utrecht, Nederlands Centrum Buitenlanders, 1996.
- J. Veenman. *Keren de kansen? Tweede generatie allochtonen in Nederland*. Assen, Van Gorcum, 1996.
- J. Veenman. *Heb je niets dan ben je niets. Tweede generatie allochtonen jongeren in Amsterdam*. Assen, Van Gorcum, 1996.
- R. Verhoeven en A. van der Stuyt. *Anders dan anderen maar anders zijn is leuk. Analyse van de te verwachten hulpbehoefte van allochtonen jongeren in de provincie Zuid-Holland*. Stichting Program, Bureau Jeugdhulpverlening, 1995.
- P.P.L.J. Wentink. 'Vastgelopen jeugd. Onderzoek, opvoeding en behandeling in de justitiële jeugdinrichtingen'. In: *Sancties*, nr. 3, 1993, pp. 157-166.
- H. Werdmolder. *Een generatie op drift. De geschiedenis van een Marokkaanse randgroep*. Arnhem, Gouda Quint bv, 1990.
- H. Werdmolder en P. Meel. 'Jeugdige allochtonen en criminaliteit. Een vergelijkend onderzoek onder Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongens'. In: *Tijdschrift voor criminologie*, nr. 3, 1993, pp. 252-276.
- W. Willems en A. Cottaar. *Het beeld van Nederland. Hoe zien Molukkers, Chinezen, woonwagenbewoners en Turken de Nederlanders en zichzelf?* Den Haag, Ambo/Novib, 1989.
- M. Wöstemann. 'Discriminatie en onverschilligheid. Over verschillende manieren van rekening houden met de cultuur.' In: *Tijdschrift voor criminologie*, nr. 3, 1990, pp. 179-187.
- *Un futuro. Antillianen en Arubanen in Dordrecht. Project first offenders*. Samenwerkingsverband Dienst Welzijn Gemeente Dordrecht en FORSA Zuid-Holland, 1993.
- Y. Yesilgöz. *Allah, Satan en het recht. Communicatie met Turkse verdachten*. Deventer, Gouda Quint, 1997.

PJS-Publicaties

TJDSCHRIFTEN

- SEC, Tijdschrift over Samenleving en Criminaliteitspreventie. Verschijnt zes maal per jaar. ISSN 0920-5128
- SEC, Tijdschrift over Samenleving en Criminaliteitspreventie. *Speciale uitgave ter gelegenheid van het eindrapport van de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van Criminaliteit*. Jaargang 5, nummer 2a (mei 1991).
- SEC, Tijdschrift over Samenleving en Criminaliteitspreventie. *Speciale uitgave over criminaliteit in en rond de winkel*. Jaargang 5, nummer 4a (december 1991).
- SEC, Tijdschrift over Samenleving en Criminaliteitspreventie. *Speciale uitgave over woninginbraak*. Jaargang 6, nummer 4a (december 1992).
- SEC, Tijdschrift over Samenleving en Criminaliteitspreventie. *Speciale uitgave over fraude*. Jaargang 12, nummer 5 (november 1998).

BOEKEN

- *De preventie pioniers*, Geschiedenis van de Hein Roetholprijs, 1987-1996. Samengesteld op basis van de juryrapporten geschreven door Peter Hoefnagels. September 1997. ISBN 90-5319-049-X.
- *Bij nader toezien*, 75 jaar ondertoezichtstelling. December 1997. ISBN 90-5319-050-3.
- *Celebrating prevention*, European Crime Prevention Award 1997, descriptions of the competing projects. November 1997. ISBN 90-5319-052-X.
- *The prevention pioneers*, History of the Hein Roethol Prize, 1987-1996. Compiled on the basis of the jury reports written by Peter Hoefnagels. November 1997. ISBN 90-5319-053-8.

RAPPORTEN

- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Ontwikkeling van de omvang en de aard van de criminaliteit in de periode 1980-1988. Door A.W.M. Eijken. November 1989. ISBN 90-5319-001-5.
- *Verlichting*, Verlichtingstechniek als hulpmiddel bij criminaliteitspreventie. Door S.W. Heugen, S.M.J. de Krom, A.W.A. Moll en A.J.H. Voermans. December 1989. ISBN 90-5319-002-3.
- *Woninginbraak in Nederland*, Een analyse van het inbraakrisico op landelijk, regionaal en lokaal niveau. Door J.J.A. Essers en A.W.M. Eijken. Januari 1990. ISBN 90-5319-003-1.

- *Voorlichting*, Effecten van voorlichting bij misdaadpreventie, 1985-1988. Door A.W.M. Eijken en D.D. van Oosterzee. 2de druk, maart 1990. ISBN 90-5319-004-X.
- *Bedrijfsleven en criminaliteit*, Kerngetallen uit de eerste Nederlandse slachtofferenquête onder bedrijven, 1988. Door Bureau Criminaliteitspreventie Van Dijk en Van Soomeren bv. Mei 1990. ISBN 90-5319-005-8.
- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Aard en omvang van de criminaliteit in de periode 1980-1989. Door A.W.M. Eijken. November 1990. ISBN 90-5319-006-6.
- *Standaard enquête bevolking*, Bevolkingsonderzoek in verband met criminaliteitsbeleid ten behoeve van politie, bestuur en openbaar ministerie. Door T.J. van Dijk (AGB/Intomart). Juni 1991. ISBN 90-5319-007-4.
- *Preventie en buurtbeheer*, Criminaliteitspreventie op wijk- en buurtniveau. Door J. de Waard en P.M. de Savornin Lohman. Juni 1991. ISBN 90-5319-007-4.
- *Overvallen*, Overvalcriminaliteit tegen het bedrijfsleven in Nederland, 1980-1989. Door N.J.G. Mertens en R.D. de Leve. Juli 1991. ISBN 90-5319-009-0.
- *Heling*, Onderzoek naar mogelijkheden tot intensivering van helingbestrijding door politie, bestuur en justitie. Door P.H. Renooy. September 1991. ISBN 90-5319-010-4.
- *Slachtofferzorg en criminaliteitspreventie*, Werkwijze en effecten bij slachtofferzorg en preventieve voorlichting door politiefunctionarissen. Door A.W.M. Eijken en D.D. van Oosterzee. Oktober 1991. ISBN 90-5319-011-2.
- *Particuliere beveiliging*, Omvang, wet- en regelgeving in Nederland en Europa. Door J.J. de Waard en J. van der Hoek. December 1991. ISBN 90-5319-012-0.
- *Woninginbraak*, Motieven en werkwijzen vanuit daderperspectief. Door Bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners. December 1991. ISBN 90-5319-013-9.
- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Criminaliteit, onveiligheid en preventie in de periode 1980-1990. Door A.W.M. Eijken. December 1991. ISBN 90-5319-014-7.
- *Criminaliteit en technology assessment*, Verkenning van een verwaarloosde relatie. Door G.J. de Raaf. Februari 1992. ISBN 90-5319-015-5.
- *Criminaliteit en de detailhandel*, Resultaten van een enquête onder detaillisten, 1991. Door Van Dijk, Van Soomeren en Partners. Maart 1992. ISBN 90-5319-016-3.

- *Criminaliteit en technology assessment*, Wetenschappelijke verkenning van een verwaarloosde relatie. Door G.J. de Raaf. Februari 1992. ISBN 90-5319-017-1.
- *Veiligheidszorg in Nederlandse musea*, Een inventarisatie. Door O. Etman en N. Eelman. Maart 1992. ISBN 90-5319-018-X.
- *Transito's*, Onderzoek naar slachtofferschap onder forenzen en toeristen. Door T.J. van Dijk (AGB Intomart), September 1992. ISBN 90-5319-019-8.
- *Jongeren en geweldscriminaliteit*, Een nadere analyse van de 'harde kern'. Door B.M.W.A. Bekel en W.M. Kleiman. September 1992. ISBN 90-5319-020-1.
- *Criminal Victimisation in the Industrialised World*, Keys findings of the 1989 and 1992 International Crime Surveys. Door J.J.M. van Dijk en P. Mayhew. November 1992. ISBN 90-5319-021-X.
- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Criminaliteit, onveiligheid en preventie in de periode 1980-1991. Door A.W.M. Eijken. December 1992. ISBN 90-5319-022-8.
- *Lokaal ernstige criminaliteit*, Een stappenplan voor een integrale aanpak. Door K.B. Blits en A.W.M. Eijken. Februari 1993. ISBN 90-5319-023-6.
- *Criminaliteit in en rond ziekenhuizen*, Een landelijk onderzoek naar criminaliteit, beveiliging en onveiligheidsgevoelens. Door H. Oosten (Schalke & Partners). Februari 1993. ISBN 90-5319-024-4.
- *Criminaliteitspreventie via buurtbeheer*, Resultaten voormetingfase procesevaluatie van 18 buurtbeheerprojecten. Door Buro Van Dijk, Van Soomeren en Partners. Maart 1993. ISBN 90-5319-025-2.
- *Veiligheidszorg in Vlaamse, Britse en Nederlandse musea*, Een vergelijking. Door O. Etman en P. Geelen (Bureau Eysink Smeets & Etman). Mei 1993. ISBN 90-5319-026-0.
- *Criminaliteitspreventie op bedrijventerreinen*, Beveiliging door middel van publiek-private samenwerking. Door E.M.C. van den Berg en W.A.C. van Oppen. Mei 1993. ISBN 90-5319-027-9.
- *Voorlichting ten behoeve van criminaliteitspreventie; theoretische en empirische aspecten*, Een literatuuronderzoek naar de effectiviteit van voorlichting ten behoeve van de preventie van veel voorkomende criminaliteit. Door M. Humbert. Juli 1993. ISBN 90-5319-028-7.
- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Omvang, achtergronden, spreiding en preventie van criminaliteit, 1980-1992. Door A.W.M. Eijken. Oktober 1993. ISBN 90-5319-029-5.
- *Autodiefstal*, Omvang, spreiding, achtergronden en preventie. Door A.W.M. Eijken en J.J. de Waard. Maart 1994. ISBN 90-5319-030-9.
- *Stadswachten*, Effectiviteit, draagvlak en organisatorische aspecten. Door A.R. Hauber [et al.] (Criminologisch Instituut, Rijksuniversiteit Leiden) en F. van der Molen [et al.] (Van Dijk, Van Soomeren en Partners). April 1994. ISBN 90-5319-031-7.
- *Autokraak*, Omvang, achtergronden, spreiding en preventie van diefstal uit en vanaf auto's. Door A.W.M. Eijken (DCP) en L. Colombijn (Eysink Smeets & Etman). Juli 1994. ISBN 90-5319-032-5.
- *Criminaliteitsbeeld van Nederland*, Aard, omvang, preventie, bestraffing en zorg voor slachtoffers van criminaliteit in de periode 1980-1993. Door A.W.M. Eijken. December 1994. ISBN 90-5319-033-3.
- *Criminaliteitspreventie door burgers*, Achtergronden en effecten van preventie op basis van een nadere analyse van de Politiemonitor 1993. Door Intomart bv. Februari 1995. ISBN 90-5319-034-1.
- *Criminaliteitspreventie en buurtbeheer*, De procesevaluatie. Door R.W. van Overbeeke en P.F. van Soomeren (Van Dijk, Van Soomeren en Partners bv). April 1995. 90-5319-035-X.
- *Veiligheid in de stad*, Een vergelijking van 31 Nederlandse gemeenten met meer dan 50.000 inwoners op basis van een nadere analyse van de Politiemonitor Bevolking 1993. Door T. Spapens en O. Henneken (B&A Groep Beleidsonderzoek en -Advies bv). Mei 1995. ISBN 90-5319-036-8.
- *Slachtofferzorg*, Gevolgen van slachtofferschap, behoefte aan hulp en opvang door de politie en verwijzing door de politie naar slachtofferhulp op basis van de Politiemonitor Bevolking 1993. Door M. Visser en T. van Dijk (Intomart) en A.W.M. Eijken (DCP). Juni 1995. ISBN 90-5319-037-6.
- *Inbraak in bedrijven*, Daders, aangiften en slachtoffers onderzocht. Door M. Kruijsink. Juni 1995. ISBN 90-5319-038-4.
- *Fietsdiefstal*, Onderzoek naar de dagelijkse praktijk van fietsdieven. Door P. van Kesteren en G. Hamburg (Regioplan, onderzoek, advies en informatie bv). Augustus 1995. ISBN 90-5319-039-2.
- *Criminaliteit en de detailhandel*, Resultaten van een enquête onder detaillisten, 1995. Door P. Boekhoorn en K. Loef (Van Dijk, Van Soomeren en Partners). Oktober 1995. ISBN 90-5319-040-6.
- *Woninginbraak*, Omvang, achtergronden en mogelijkheden voor preventie. Door P. Mutsaers m.m.v. R. de

Wit en H. Spickenheuer (Eysink Smeets & Etman).
Februari 1998. ISBN 90-5319-041-4.

- *Heling van gestolen auto's*. Onderzoek onder daders van autodiefstal. Door A. Elzinga en R. de Wit (Eysink Smeets & Etman). Mei 1998. ISBN 90-5319-042-2.
- *Herhaald slachtofferschap*. Omvang, verschijningsvormen en mogelijkheden voor een aanpak. Door A. Hakkert en E. Oppenheim m.m.v. K. Blits en T. Eijken. Juni 1998. ISBN 90-5319-043-0.
- *De organisatie van slachtofferzorg*. Resultaten van een onderzoek naar de uitvoering en werking van de wet en richtlijn Terwee. Door H. Geveke en M. Verberk (B&A Groep Beleidsonderzoek & -Advies bv). Augustus 1996. ISBN 90-5319-044-9.
- *Signalen voor toekomstig crimineel gedrag*. Een onderzoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van ernstig criminele jongeren. Door H.B. Ferwerda, J.P. Jakobs en B.M.W.A. Beke m.m.v. N.M. Gerretsen en E. Vandenbussche (Advies- en Onderzoeksgroep Beke). December 1996. ISBN 90-5319-045-7.
- *Preventie voor jongeren met politiecontacten*. Opzet, uitvoering en effecten van het Jeugd Preventie Project in het Land van Cuijk. Door J. Terpstra (ITS, Instituut voor Toegespaste Sociale wetenschappen). Januari 1997. ISBN 90-5319-046-5.
- *Taakstraffen*. Stand van zaken, praktijk en resultaten. Door M. Wijn. April 1997. ISBN 90-5319-047-3.
- *Jaarboek 1996*. Preventie, Jeugdbescherming, Reclassering. (Samenstelling Stafbureau IVP, Dienst PJR, Ministerie van Justitie). April 1997. ISBN 90-5319-048-1.
- *Huiselijk geweld*. Aard, omvang en hulpverlening. Door T. van Dijk, S. Flight, E. Oppenheim en B. Duesmann (Intomart, Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek). Oktober 1997. ISBN 90-5319-051-1.
- *Groepsriminaliteit*. Een terreinverkenning op basis van literatuuronderzoek en een analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, aangevuld met enkele interviews met sleutelinformanten en jongeren die tot groepen behoren. Door A. Hakkert, A. van Wijk, H. Ferwerda en T. Eijken m.m.v. A. Smulders en T. Steeman. Mei 1998. ISBN 90-5319-054-6.
- *Slachtofferhulp aan allochtonen*. Een onderzoek naar de mate waarin politie en Bureau's Slachtofferhulp allochtone slachtoffers bereiken. Door A. Lampens, L. Assa, G. Ontas en F. Bovenkerk (Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Universiteit Utrecht). Juni 1998. ISBN 90-5319-055-4.

- *Preventie voor en door jongeren*. Een inventarisatie van jeugdparticipatieprojecten gericht op criminaliteitspreventie. Door P. den Otter en A. Elzinga m.m.v. R. Witte (Eysink Smeets & Etman). Juli 1998. ISBN 90-5319-056-2.
- *Slachtofferzorg*. Evaluatie van de huidige stand van zaken aangevuld met een toekomstverkenning. Door M. Meijers, F. Sybrandi en M. Verberk (B&A Groep Beleidsonderzoek en -Advies bv). Augustus 1998. ISBN 90-5319-057-0.
- *Jaarboek 1998*. Preventie, Jeugd, Sancties. Samengesteld door het Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit van de Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid van het Ministerie van Justitie. September 1998. ISBN 90-5319-059-7.
- *Interne criminaliteit*. Kenmerken en mogelijkheden voor een aanpak. Door A. Elzinga en P. Klerks i.s.m. T. Eijken, M. van Oostveen en F. van der Vloed. December 1998. ISBN 90-5319-060-0.

Deze gratis publicaties kunnen uitsluitend schriftelijk worden aangevraagd bij:

Ministerie van Justitie
Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid
Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit
i.s.v. Diana Hagenstein (H 1636)
Postbus 20301
2500 EH Den Haag